

אשיוחה בקיץ

שיחות מפי
הרב אורן נזרית שליט"א

פרשת
משפטים

אשיחה בחקיק

שיחות מפי הרב אורן נזרית שליט"א

מתוך סדרת הספרים אשיחה בחקיק (ה כרכים)
ניתן להשיג בטלפונים 0509013000, 0506491414
למעוניינים ניתן לקבל השיחה במייל toraoren@gmail.com

פרשת
משפטים

תוכן הענינים

ג	מְדַבֵּר שֶׁקֶר תִּרְחַק'.....
ד	אסור שקר - אף ב'מילי דעלמא'.....
ה	מדרגות נוספות באמירת האמת.....
ה	'תרחק' מאי משמע?.....
ז	"מוטב ולא תשיבני...!".....
ח	"והוששני אולי נענעתי ראשי".....
ח	'ולשקר נאה יותר...?'.....
ח	פנקסי התרומות שהשמדו.....
ח	המלה 'שקר' כש'לעצמה - שנואה היא!.....
ט	'שקר שנאתי ואתעבה'.....
ט	'פת שקרים' - אינה מקבלת פני שכינה.....
י	עגשו של סוחר הבדים הבדאי.....
י	'לכל אשר יקראהו באמת'.....
יא	הארת פנים לדוברי אמת.....
יא	פחה של אמת עקבית.....
יא	'אמת ואמונה' - והשיכות ביניהם.....
יב	הזהירות בחנוך בניו ובנותיו למדת האמת.....
יג	"חנך לנער...".....
יג	"ללמוד לשונם דברי אמת".....
יג	מְדַבֵּר שֶׁקֶר תִּרְחַק' כבר בעריסה.....
יד	'מעולם לא הוצאתי דבר שקר מפיו'.....
יד	'דבר שקר' בכתובה.....
טו	התר השנוי מפני 'דרכי שלום'.....
טו	לשנות 'מפני השלום' בדרך קבע - דרכו של אהרן הכהן.....
יז	שנוי 'מפני השלום' בדרך ההונה והעתיד.....
יח	'כדי להמנע מדבר שקר'.....
יח	להחזיק כל חייו במדת האמת.....
יח	התאמצות וטרחת למען האמת.....

ניתן להקדיש פרשיות לברכה והצלחה ולעילוי נשמת זכיו"ב
לפרטים ניתן ליצור קשר בטל: 0506491414, 0509013000

שִׁיחַה לְפָרֶשֶׁת מִשְׁפָּטִים

בְּעֵינַי 'מְדַבֵּר שֶׁקֶר תִּרְחַק'

ואין הברכה מצויה וחסרה אלא במתדמים אליו במעשיהם, להיותם אמתיים כמו שהוא אל אמת וכו' אבל בעלי השקר שהם בהפך מדותיו ממש, כמו כן תנוח עליהם לעולם מה שהוא הפך מדותיו, והפך מדת הברכה שהיא בו - היא המארה והקלה, והפך שמחה והשלום והתענוג שהם אתו - הוא הדאגה והקטטה והצער, כל אלה חלק אדם רשע מאלהים".

"ועל כן הזהירנו התורה להרחיק מן השקר הרבה, כמו שכתוב 'מדבר שקר תרחק', והנה הזכירה בו לשון רחוק לרב מאוס, מה שלא הזכירה בן בכל שאר האזהרות, ומצד הרחוק הזהירנו שלא נטה אוננו כלל לשום דבר שנחשב שהוא שקר, ואף על פי שאין אנו יודעין בקריא שיהא אותו הדבר שקר, וכעין מה שאמרו זכרונם לברכה [חולין מד, ב] 'הרחק מן הפעור ומן הדומה לו'".

רבנו הרמח"ל בספרו 'מסלת ישרים' (פרק יא) מבאר שישנן כמה דרגות באנשים הסובלים מחלי השקר, מהפכד אל הקל, הראשונים טבועים וטבולים בשקר, והאחרונים רק אינם מתרחקים ממנו:

דרגה א' - 'בת שקרנים' אשר עליהם אמרו חז"ל (סוטה מב, א) שאינם מקבילים פני שכינה, והם 'בני אדם שאמנותם ממש הוא השקרנות, הם הולכים ובודים מלבם כזבים גמורים למען הרבות שיחה בין הבריות או להחשב מן החכמים ויודעי דברים הרבה וכו'".

בסייעתא דשמיא, הנה התורה הקדושה, מצוה עלינו בפרשה זו את הצווי "מדבר שקר תרחק" - והיא מצות עשה למאס בשקר ולהתרחק ממנו.

במחשבה ראשונה, נראה שאסור 'שקר' - אסור פשוט הוא, שאין בו מרכבות יתרה, כל אחד יודע מהו שקר... אולם בהמשך הדברים נוכח לדעת שלמשג 'שקר' הגדרה רחבה, ואף דברים שאינם נראים כשקר במבט ראשוני - דין שקר להם, על כן צריך להתרחק ולהזהר מהם מאד.

ואמר פעם בעל ה'אמרי אמת' מגור, שראוי לכל יהודי לבחור לעצמו מצות עשה אחת, ומצות לא תעשה אחת, מתוך תרי"ג המצוות, אותה ישמר מפל משמר על כל פְּרִטְיָה ודקדוקיה, וכאשר שאלו אותו אלו מצוות הוא בחר לעצמו? ענה שלמצות עשה - לקח את 'כבוד אב ואם', ולמצות לא תעשה - את אסור 'מדבר שקר תרחק', ולמה? כי מצוות אלו הן קשות ביותר...

לכן נשתדל, להתבונן בחשיבות ההרחקה מדבר שקר, וכן נבאר קצת את גודרי המצוה ההלכתיים, כפי שיזכנו הא-ל יתברך.

'מדבר שקר תרחק'

כתב ב'ספר החנוך' (מצוה עד): "השקר נתעב ונאלח בעיני הכל, אין דבר מאוס ממנו, והמארה והקללות בבית כל אוהביו, מפני שה' יתברך אל אמת וכל אשר אתו אמת,

א. כף הלשון בספר 'ראש גולת אריאל'. ומסתבר שלא התפנו האדמו"ר למצות 'לא תעשה' כפשוטה, כי 'מדבר שקר תרחק' היא בהגדרתה מצות עשה, כפי שנביא לקמן מדברי מוני המצוות. אלא התפנו שצריך לקחת ענין אחד שיש בו עשית מצוה, וענין אחד שיש בו השמרות מעברה, ובה נכלל גם 'מדבר שקר תרחק', אף על פי שהיא 'מצות עשה' בהגדרה.

פְּרֻשֵׁי מִשְׁפָּטִים

דַּעַת הִירָאִים (ש) שֶׁהִשְׁקָר אֲסוּר מִן הַתּוֹרָה, רק באופן שֶׁעַל יָדוֹ גּוֹרֵם רָעָה לַחֲבֵרוֹ (כַּגּוֹן הַמְכַחֵשׁ בַּפְּקֻדוֹן, או הַמְעִיד עֵדוּת שֶׁקָר בַּחֲבֵרוֹ, וְאִף הַמְתַעֵב אֶת חֲבֵרוֹ שֶׁיֵּאֱמִין בּוֹ שֶׁהוּא אוֹהֵב וְרַע נֶאֱמַן לוֹ, בְּכַדִּי לְהִזִיק לוֹ [נִיב שִׁפְתִים כִּלְל א' הַעֲרָה ה']), אוֹלָם שֶׁקָר שֶׁאֵינוֹ גּוֹרֵם רָעָה לַחֲבֵרוֹ, אֵין מְזַהְרִים עָלָיו מִן הַתּוֹרָה.

אֲמֵנָם דַּעַת רַב הָרֵאשׁוֹנִים, וְכֵן הַהֲכָרָעָה לְהִלְכָה, שֶׁהִשְׁקָר אֲסוּר מִן הַתּוֹרָה אִף בְּסִפּוֹר דְּבָרִים בְּעֵלְמָא שֶׁאֵין בּוֹ כָּל רָעָה לַחֲבֵרוֹ. וְזוֹ לְשׁוֹן סִפּוֹר חֲרָדִים (פֶּרֶק יב אוֹת כו): "מִצְוֹת עֲשֵׂה לְדַבֵּר אֱמֶת אֲפִילוֹ בְּמִילֵי דְעֵלְמָא דְלִיכָא דְרָרָא דְמָמוּנָא, שְׁנֵאֲמַר 'מְדַבֵּר שֶׁקָר תְּרַחֵק' - מִשְׁמַע אֲפִילוֹ לִיכָא רַק דְּבוּר בְּעֵלְמָא". וְנִרְאֶה לְדַיֵּק כֵּן גַּם מְדַבְרֵי מֶרֶן ה' שֶׁלְחַן עֲרוּד' בְּהִלְכוֹת אֲבֵלוֹת (יו"ד תב, יב) שֶׁכָּתַב: "מִי שֶׁמַּת לוֹ מַת וְלֹא נוֹדַע לוֹ - אֵינוֹ חוֹבֵה שְׂאִימְרוֹ לוֹ, וְעַל זֶה נֶאֱמַר: 'מוֹצִיא דְבָהּ הוּא כְּסִיל'. מִיֵּהוּ אִם שׂוֹאֵל עָלָיו, אֵין לוֹ לְשַׁקֵּר וְלֹאמַר: חֵי הוּא, שְׁנֵאֲמַר 'מְדַבֵּר שֶׁקָר תְּרַחֵק'". הֵרִי לָךְ עַל אִף שֶׁמְדַבֵּר בְּסִפּוֹר דְּבָרִים בְּעֵלְמָא, דַּעַת מֶרֶן שֶׁיֵּשׁ בְּזֶה אֲסוּר תּוֹרָה.

וּדְבָרִים מְאֻלְפִים כָּתַב בְּזֶה ה'חֲזוֹן אִישׁ בְּסִפּוֹר 'אֲמוּנָה וּבִטְחוֹן' (פֶּרֶק ד'): "רְאוּי לְקַבֵּעַ הַדְּבוּר בְּמִדַּת הָאֱמֶת הַמְתַקְנָה וְלֹא בְּמִדַּת הַשֶּׁקֶר הַמְקַלְקֵלָה, כִּי חֲזוֹ"ל הַחֲמִירוֹ בְּזֶה מְאֹד, וְקַלְקוּלָה מְצוּי מְאֹד וְהַפְסְדִיהָ עֲצוּמִים. וְהִנֵּה שְׁנוֵי הַדְּבוּר מְאֻמַּתֵת הַמְדַבֵּר, בְּשֵׁם 'שֶׁקָר' קָרָא, וְהַגּוֹת הַשֶּׁקֶר - אֵינוֹ בְּשִׁבִיל הַמְרָמָה שְׂבוּ, שְׂמִשְׁתַּמֵּשׁ בְּשֶׁקֶרוֹ בְּשִׁבִיל רוּחַ הַמְקוּנָה לוֹ בְּרֵמוֹתוֹ אֶת רָעָהוּ, אֲלֵא אִף הַשְׁנוּי שֶׁאֵינוֹ מִשְׁמֵשׁ לְגוֹרֵם שֶׁל אוֹנְיָה בְּסִפּוֹר דְּבָרִים שֶׁל מַה בְּכַךְ - בְּשֵׁם שֶׁקָר וְכֵנָה, וּבְכִלְל עֲזוֹן הַשֶּׁקֶר הוּא. וְכֵמוֹ שֶׁאֲמָרוּ (ב"מ כג, ב) "בְּהִנֵּי תֵלֵת מִילֵי עֲבִידֵי רַבָּנָן דְּמִשְׁנוּ בְּמִילֵיהוּ בְּמִסְכָּתָא בְּפוּרְיָא וּבְאוֹשְׁפִיזָא" - הִנֵּה הַתֵּר הַדְּבָר רַק מִשׁוּם שֶׁפֶּאֶן הַגְּדַת הָאֱמֶת יֵשׁ בּוֹ מִן הַגְּנוּת, וְנִבְחַר כָּאֵן הַשְׁנוּי וְהַנְלִיזָה מִן הָאֱמֶת, אֲבָל בְּדְבָרִים אַחֲרִים כִּיּוֹצֵא בְּהֵן, אִף שֶׁהֵן דְּבָרִים שֶׁל מַה

דְּרָגָה ב' - 'כֵּת בְּדָאִים' אֲשֶׁר אֵי אֲפִשֶׁר לְהֵאֱמִין לְדְבָרֵיהֶם, וְהֵם הַמְכַזְבִּים בְּסִפּוּרֵיהֶם וּדְבָרֵיהֶם, וְהֵינוּ, שֶׁאֵין אֲמֵנוֹתֶם בְּכַךְ לְלַכֵּת וְלְכַדוֹת סִפּוּרִים וּמַעֲשִׂים אֲשֶׁר לֹא נִבְרָאוּ וְלֹא יִהְיוּ, אֲבָל בְּבוֹאֵם לְסִפּוֹר דְּבַר מָה, יַעֲרְבוּ בְּהֵם מִן הַשֶּׁקֶרִים כְּמוֹ שֶׁיַּעֲלֶה עַל רוּחָם, וְיִתְרַגְּלוּ בְּזֶה עַד שֶׁשָּׁב לָהֶם כְּמוֹ טִבַּע וְכוּ'.

דְּרָגָה ג' - "אוֹתֶם שֶׁאֵינֶם קְבוּעִים כָּל כָּךְ בְּשֶׁקֶר, אֲלֵא שְׁלֹא יִחוּשׁוּ לְהִתְרַחֵק מִמֶּנּוּ, וְאִם יִזְדַּמֵּן לָהֶם יִאֲמְרוּהוּ, וּפְעָמִים רַבּוֹת יִאֲמְרוּהוּ דְרָךְ שְׁחוֹק אוֹ כִּיּוֹצֵא בְּזֶה בְּלֹא כּוֹנֵה רָעָה. וְאֲמֵנָם הַחֵכֶם הוֹדִיעֵנוּ, שֶׁכָּל זֶה הוּא הַפֶּךְ רִצּוֹן הַבוֹרָא בְּרוּךְ הוּא וּמִדַּת חֲסִידָיו, הוּא מַה שֶׁכָּתוּב (מְשִׁלֵי יג): דְּבַר שֶׁקָר יִשְׁנָא צְדִיק, וְהוּא מַה שֶׁבָּאָה עָלָיו הָאֲזִהְרָה (שְׁמוֹת כג): מְדַבֵּר שֶׁקָר תְּרַחֵק. וְתִרְאֶה שְׁלֹא אָמַר 'מִשְׁקָר תִּשְׁמַר', אֲלֵא 'מְדַבֵּר שֶׁקָר תְּרַחֵק', לְהַעֲבִיר אוֹתָנוּ עַל הַתְּרַחֵק הַגָּדוֹל וְהַבְּרִיחָה הַרְבֵּה שֶׁצְרִיךְ לְבַרַח מִזֶּה. וְכֵבֵר נֶאֱמַר (צִפְנִיָה ג): "שֶׁאֲרִיתִי יִשְׂרָאֵל לֹא יַעֲשׂוּ עוֹלָה וְלֹא יִדְבְּרוּ כְזָב וְלֹא יִמְצָא בְּפִיהֶם לְשׁוֹן תְּרַמִּית".

אֲסוּר שֶׁקָר - אִף בְּמִילֵי דְעֵלְמָא

אֲסוּר 'מְדַבֵּר שֶׁקָר תְּרַחֵק' - נֶאֱמַר בְּפְרֻשֵׁי מִשְׁפָּטִים, כְּחֵלֶק מְכֻלָּל צְוִי הַדִּינִים (שְׁמוֹת כג, ו-ז): "לֹא תִטֶּה מִשְׁפָּט אֲבִינֶךָ בְּרִיבוֹ: מְדַבֵּר שֶׁקָר תְּרַחֵק וְנָקִי וְצְדִיק אֵל תִּהְרַג כִּי לֹא אֲצְדִיק רְשָׁע", וְכָתוּבוֹ הַפּוֹסְקִים שֶׁמְצַנֵּה זוֹ אִף עַל פִּי שְׁנִכְתָּבָה בֵּין מִצְוֹת הַדִּינִים - מְכַל מְקוּם אִף כָּל אָדָם מְזַהֵר בָּהּ.

מוֹנֵי הַמִּצְוֹת, רַב סְעִדָּה גְּאוֹן, הַרְמַב"ם, הַרְמַב"ן וְסִפּוֹר הַחֲנוּפָה, לֹא מְנוּ מִצְוָה זוֹ בְּמִנְיַן הַמִּצְוֹת, לְעַמְתָּם דַּעַת הַסַּמ"ג (עֲשִׂין ק"ז), הַסַּמ"ק (מִצְוָה רכו), וְסִפּוֹר הִירָאִים (מִצְוָה רלה) שֶׁהַמִּצְוָה נִמְנֵית בְּתַרְי"ג הַמִּצְוֹת. וְכָתַב ה'חֲפֵץ חַיִּים' (עֲשִׂין י"ג): "וְהִיא מִצְוֹת עֲשֵׂה גְמוּרָה לְדַעַת הַסַּמ"ג, וְעַל כָּל פָּנִים אֲסוּרָא דְאוֹרְיָתָא לְכָל הַדְּעוֹת".

פְּרֻשֵׁת מִשְׁפָּטִים

חֲפֵץ אֶחָד לְמַכֵּר, וְכֹא אָדָם אֶחָד לְפָנָיו בְּשִׁעָה שֶׁהִיא קוֹרָא קְרִיאַת שְׁמַע, וְאָמַר לוֹ: תֵּן לִי אֶת הַחֲפֵץ בְּכֶף וְכֶף דְּמִים, וְלֹא עָנָהוּ רַב סִפְרָא מִפְּנֵי שֶׁהִיא קוֹרָא קְרִיאַת שְׁמַע, סָבַר אוֹתוֹ אָדָם שְׂאִין דַּעְתּוֹ נּוֹחָה מִסְכּוּם הַמִּקְח, וְהוֹסִיף עַל הַסְכּוּם שֶׁקָּצַב בַּתְּחִלָּה, לְאַחַר שְׁפִטִים רַב סִפְרָא קְרִיאַת שְׁמַע, אָמַר לוֹ: טַל הַחֲפֵץ בְּדָמִים שְׂאֵמְרַת בְּרֵאשׁוֹנָה, שְׂבֹאוֹתָן דְּמִים הִיא דַּעְתִּי לִיתְגַּם לָךְ.

'תִּרְחַק' מֵאֵי מִשְׁמַע?

אם נשים לב ונתבונן, הצווי על אסור שקר, התניח בלשון שאינה שכיחה בשאר צוויי התורה, לשון הרחקה... 'תרחק'! לא מספיק שאסור לך לשקר אלא צריך אתה להתרחק מן השקר, וצריך להבין מהי משמעות הדבר?

והנה מדבריו הקדושים של 'ספר החנוף' שהבאנו לעיל, מבאר שפתיחה תורה לשון 'הרחקה' באסור השקר, לב' סבות: א. לרב מאוסו - הינו שצריך להיות השקר מאוס בעיני האדם כדגמת נבלה סרוחה, שפאשר עובר בקרבנה - הרי הוא מעקם את דרכו לרב מאוסה והריח הרע הנודף ממנה, ב. ועוד שצריך אדם להשמר שלא להטות אָזְן אף לדבר שהוא רק בגדר 'חשש שקר', כעין שאמרו 'הרחק מן הפעור ומן הדומה לו'.

ואכן, לאור הנחיצות שבצווי התורה 'תרחק'! - הוסיפו רבותינו והרחיבו את חלקי הזהירות וההרחקה מדבר שקר, ונציג כמה מדבריהם, דברי אלקים חיים:

לגַּם לְחַבְרוֹ לומר דבר שקר: נאמר במשנה באבות (א, ט) "שמעון בן שטח אומר הוי מרבה לחקר את העדים והוי זהיר בדבריך שמה מתוכם ילמדו לשקר". וכתב הגר"א בבאורו לאבות, פי מקור הדברים מלשון האזהרה 'מדבר שקר תרחק' - מן הגורם, וכן פרש הספורנו (שמות כג, ז): "מדבר שקר תרחק"

בכף ואינו גורם בשקרו שום הטעיה לחברו, בכלל שקר הוא".

מִדְרָגוֹת נּוֹסְפוֹת בְּאִמֵּרַת הָאֱמֶת

ולא רק דבור של שקר אסור, אלא אף כּאֲשֶׁר אָדָם אֵינוֹ מְדַבֵּר שֶׁקֶר, אֲלֹא מְבַטֵּחַ לְחַבְרוֹ שִׁיעָשָׂה לוֹ אֵיזָה דָּבָר, וּבְלִבּוֹ חוֹשֵׁב שֶׁלֹּא לְקַיֵּם אֶת הַהִבְטָחָה, עוֹבֵר בְּזָה עַל אִסוּר 'הֵינן צִדְק', וְכֹדְדֵרְשׁוּ חַז"ל (ב"מ מט, א) עַל הַפְּסוּק (ויקרא יט, לו): "אִיפֹת צִדְק וְהֵינן צִדְק יִהְיֶה לָכֶם" - שִׁיְהֵא הֵן שֶׁלֶךְ צִדְק, וְלֹא שֶׁלֶךְ צִדְק. (ואין זה בגדר 'שקר' אף על פי שלא מתכוון לקיים, כי עדין בידו לקיים אם ירצה).

ואם בשעה שהבטיח לחברו, מתכוון לקיים את ההבטחה, ורק לאחר מכן חוזר בו - אין בזה אסור 'הינן צדק', מפל מקום גם בזה יש לו לקיים את הבטחתו, ואסור לחזור בו שלא יִהְיֶה מ'מְחַסְרֵי אֱמֶנָה', מִשׁוּם שְׂנֵאָמַר (צפניה ג, יג): "שִׂאֲרִית יִשְׂרָאֵל לֹא יַעֲשׂוּ עוֹלָה וְלֹא יִדְבְּרוּ כִזָּב".

אולם כל זה ב'חד תרעא', דהינו כּאֲשֶׁר דָּרַךְ מִשָּׁל חוֹזֵר בּוֹ מִהִבְטָחָתוֹ לְמַכֵּר חֲפֵץ מְסִים לְחַבְרוֹ, כְּדִי לְמַכְרוֹ בְּאוֹתוֹ סְכּוּם לְאִישׁ אַחֵר, אֲזַי הוּא מְמַחְסְרֵי אֱמֶנָה, אוֹלָם ב'תרי תרעי' - דהינו שהתיקר החפץ בינתיים, ויש בידו למכרו בסכום גבוה יותר, דעת בעל המאור (ב"מ מט, א) וְהֵרָא"ש (שם) וְהַטּוֹר (ח"מ סי' רד) שְׂאִין בְּזָה מִשׁוּם מ'מְחַסְרֵי אֱמֶנָה', אוֹלָם ה'בֵּית יוֹסֵף' (שם) הִבִּיא חֶבֶל רֵאשׁוֹנִים (הרמב"ן ב'מלחמות', הרשב"א, הר"ן, המגיד משנה ועוד) הַסּוֹבְרִים שְׂאֵף אִם הוֹקֵר הַשְּׁעַר - יֵשׁ בּוֹ מִשׁוּם מ'מְחַסְרֵי אֱמֶנָה. וְכֵן עָקַר לְהִלְכָה.

מדת חסידות גבוהה ונעלה, היא מעלת 'דובר אמת בלבבו' - דהינו שיהא אדם נשמר לקיים לא רק את דבורו, אלא אף את מחשבתו! ולמעלה זו - מביאה הגמרא (מכות כד, א) דגמיה ממעשיו של רב ספרא, וכך מספר (רש"י שם בשם שאלת דרב אחאי): רב ספרא היה לו

פְּרִשְׁת מִשְׁפָּטִים

הַחֲתָן (כתובות יז, א) יִשְׁתַּדֵּל לְשִׁנּוֹת בְּאִפְּן שְׁלֵא יִהְיֶה שֶׁקֶר גָּמוּר, וְזוֹ מִשְׁמַעוֹת אָמְרוּ: "מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחֶק" - גַּם מִדְּבַר שֶׁקֶר שֶׁהִתֵּר לְאָמְרוֹ - 'תִּרְחֶק' וְתִשְׁתַּדֵּל שְׁלֵא יִשְׁמַע כָּל כֶּף שֶׁקֶר.

וְדַבֵּר זֶה לְמַדְּנֵנו מִיַּעֲקֹב אֲבִינוֹ עָלֵינוּ הַשְּׁלוֹם, בְּעֵת שֶׁנִּכְנַס בְּמַרְמָה לְקַבֵּל מֵאֲבִיו אֶת הַבְּרָכוֹת, שָׁאֵל אוֹתוֹ יִצְחָק: "מִי אַתָּה בְּנִי?" עָנָהוּ יַעֲקֹב "אֲנֹכִי עָשׂוּ בְּכֶרֶךְ", וְכָתַב רִשְׁ"י (בראשית כז, ט) "אֲנֹכִי הַמְּבִיא לְךָ, וְעָשׂוּ הוּא בְּכוֹרְךָ", וְצָרִיף בְּאוֹר; מִמָּה נִפְשָׁךְ, אִם הִתֵּר לְדַבֵּר שֶׁקֶר, אֲזִי הִיָּה יָכוֹל לֹמַר בְּפֹה מְלֵא 'אֲנֹכִי עָשׂוּ, וְאִם לֹא הִתֵּר לְדַבֵּר שֶׁקֶר - מָה תֹּעֲלֵת יֵשׁ בְּאַפְשָׁרוֹת לְחַלֵּק אֶת הַמִּשְׁפָּט בְּאִפְּן זֶה שְׁלֵא כִּפְשׁוֹטוֹ? אֵלֶּא לְמַדְּנֵנוּ מִכָּאֵן - אוֹמֵר רַבִּי זְלַמֵּן סוּרוֹצְקִין וְצ"ל בְּסִפְרוֹ 'אֲזַנִּים לְתוֹרָה' (סו) - הִגַּם שֶׁהִתֵּר לְיַעֲקֹב לְדַבֵּר שֶׁקֶר, בְּכַדִּי לְמַנַּע מִיִּצְחָק לְהַטּוֹת מִשְׁפָּט, לְהַצְדִּיק אֶת הַרְשָׁע וְלְהַרְשִׁיעַ אֶת הַצְדִּיק, לְשׁוֹן הַתּוֹרָה 'תִּרְחֶק' בְּיַחַס לְשֶׁקֶר, מוֹרָה שֶׁגַּם בְּמִקּוֹם הִתֵּר יֵשׁ לְעִשׂוֹת זֹאת כַּמָּה שְׁיֹתֵר בְּאִפְּן שְׁלֵא יִשְׁתַּמַּע שֶׁקֶר, וְלְהַשְׁתַּמֵּשׁ לְכָל הַפְּחוֹת בְּלִשׁוֹן הַמִּשְׁתַּמַּע לְשָׁנֵי פָּנִים.

הַבְּעֵת הַדְּבָרִים וְצִלִּיל הַדְּבוּר: בְּאִפְּן נוֹסֵף נִתֵּן לְבָאֵר אֶת אָמְרוֹ 'מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחֶק', שְׁלֵא רַק צָרִיף לְהַזְהִיר מִשֶׁקֶר בְּדְבוּר, אֵלֶּא אֲפִילוֹ יֵשׁ לְהַתְּרַחֵק מִשֶׁקֶר בְּהַבְּעֵת הַדְּבָרִים וּבְצִלִּיל הַמִּשְׁתַּמַּע מֵאֲמִירָתָם. וְכֵן סוֹבֵר רַבִּי שְׁלֵמָה זְלַמֵּן אוֹיעֶרְבֶּאָף וְצ"ל בְּסִפְרוֹ 'שְׁלָמִי מוֹעֵד' (עמ' תקלו) שָׁאֵם שָׁמַע אֲדָם סְפוּר מִחֲבָרוֹ, וְהַעֲבִיר אוֹתוֹ הִלָּאָה תוֹךְ שֶׁהוּא מְשַׁנֵּה אֶת מְגִינַת הַסְּפוּר וּמְסַלֵּף אֶת תְּכֵנוֹ, יֵשׁ בְּזָה מִשׁוּם אִסוּר שֶׁקֶר.

וּסְפָר הַגָּאוֹן רַבִּי שְׁלֵמָה זְלַמֵּן אוֹיעֶרְבֶּאָף וְצ"ל, שֶׁפַּעַם הִתְאוּנָן בְּפָנָיו הַגָּאוֹן רַבִּי יַעֲקֹב מֹשֶׁה תִּרְל"פ וְצ"ל עַל כֶּף שֶׁאָנּוּ שְׁקוּעִים כָּל כֶּף בְּשֶׁקֶר וְרַחוּקִים מִהָאֱמֶת, וְאָמַר לוֹ הַגְּרִי"מ שֶׁהוּא מְרַגֵּשׁ זֹאת בְּעִצְמוֹ, פַּעַם סְפוּר לוֹ מִיִּשְׁהוּ סְפוּר נִפְלֵא, וְכֹאשֶׁר הוּא סְפוּר זֹאת לְאַחֵרִים כְּכֹר עֲרַב בְּסְפוּר אֶת הַמְּגִינָה שְׁלוֹ

- מְכַל דְּבַר שְׁיֹכֵל לְסַבֵּב שֶׁקֶר, כְּדַבְּרֵי הַמִּשְׁנָה 'שָׁמָּא מִתּוֹכְכֶם יִלְמְדוּ לְשֶׁקֶר'. וְהִינוּ שְׁנַבְּלִל בְּחֻבַּת הַהִתְרַחֵק מִן הַשֶּׁקֶר, גַּם אִסוּר לֹמַר דְּבָרִים אוֹ לְעִשׂוֹת מַעֲשִׂים שְׁיִגְרְמוּ לְזוּלַת לְהוֹצִיא מִפִּי דְּבַר שֶׁקֶר.

רְבוּתֵינוּ הִבִּיאוּ מְסֻפֵּר דְּגַמְאוֹת לְכֶף: כְּתַב בְּסִפְר חֲסִידִים (סי' תתרט"ב): "אִם תִּרְאֶה בְּנִי אֲדָם שֶׁהֵם מִתְּלַחֲשִׁים, וְאַתָּה חֲפִץ לְדַעַת מָה מִתְּלַחֲשִׁים - אַל תִּשְׁאֵל לָהֶם, פֶּן תַּעֲשֶׂה אוֹתָם שֶׁקֶרְנִים, שְׁאֵלוֹ הָיוּ חֲפָצִים שֶׁתַּדַּע הָיוּ מְגִידִים לְךָ, וְעַכְשָׁיו שְׁאִין חֲפָצִים שֶׁתַּדַּע יִגִּידוּ לְךָ שֶׁקֶר", עוֹד כְּתַב הַפְּלֵא יוֹעֵץ (אות ש'): "הִנֵּה כִּי כֵן, מָה מְאֹד צָרִיף לִיזְהַר שְׁלֵא לְשֵׁאֵל מִחֲבָרוֹ שְׁיִגִּיד לוֹ דְּבַר שִׁישׁ לְחוּשׁ שֶׁהוּא בְּסוּד אֲצִלוֹ וְאִינוּ רוֹצֶה לְגַלוֹת, וּמִפְּנֵי הַבוּשָׁה שְׁלֵא יִרְצֶה לֹמַר לוֹ 'לֹא אוֹכֵל לְגִלוֹת לְךָ' - יְבֵא לְשֶׁקֶר וְלְהַמְצִיא לוֹ עֲגִנָּן אַחֵר. וְכֵן לֹא יִשְׁאֵל מִחֲבָרוֹ בְּתוֹרַת שְׁאֵלָה חֲפִץ שִׁישׁ לְחוּשׁ שְׁלֵא יִהְיֶה חֲפִץ לְהַשְׁאִילוֹ, וּמִפְּנֵי הַבוּשָׁה יְבֵא לְשֶׁקֶר וְלֹמַר 'אִין לִי'".

נוֹסִיף עוֹד דְּגַמָּה שְׁכִיחָה: פַּעַמִּים שְׁאָדָם עוֹרֵף אִיזוֹ שְׁמַחָה, חֲתָנָה, בַּר מִצְוָה וְכְדוּמָה, וְלְאַחַר הָאֵרוּעַ פּוֹגֵשׁ בְּאֶחָד מִחֲבָרָיו שְׁלֵא הִגִּיעַ לְשְׁמַחָה, וְהָיָה אִם יִשְׁאֵל אוֹתוֹ: "מִדּוּעַ לֹא בָאתָ לְהַשְׁתַּתֵּף בְּשְׁמַחְתִּי?" סְכוּי רַב שֶׁהִלָּה יֹאמֵר אִיזָה תְּרוּץ שֶׁקֶרִי שִׁישׁ בּוֹ כְּדִי לְהַצְדִּיק אֶת אִי הַהֲגָעָה "לֹא הִרְגַּשְׁתִּי טוֹב", "הִבֵּן שְׁלִי הָיָה חוֹלָה" וְכְדוּמָה, עַל כֵּן יִשְׁתַּדֵּל בְּמִצְבַּ שְׁכֻזָּה, לֹמַר עוֹד בְּפִתִּיחַת הַשִּׁיחָה: "בְּטוֹחַ אֲנִי שֶׁהִיָּתָה לְךָ סְבָה טוֹבָה כְּלִשְׁהִי שְׁבִגְיִנָה לֹא הִגַּעְתָּ לְשְׁמַחְתִּי", וּבְכֶף יַחֲסֵף מִחֲבָרוֹ אֶת הַצָּרֵף לְהַמְצִיא מִתּוֹךְ אִי-נְעִימוֹת תְּרוּץ שִׁישׁ בּוֹ דְּבַר שֶׁקֶר.

גַּם שֶׁקֶר הַמִּתֵּר, רְאוּי לְקַרְבוֹ כַּמָּה שְׁיֹתֵר לְאֱמֶת: עוֹד חֲדָשׁ בְּסִפְר חֲסִידִים (סי' תרט"ב), שֶׁגַּם בְּיַחַס לְאוֹתָם דְּבָרִים שֶׁהִתִּירוּ רְבוּתֵינוּ לְשִׁנּוֹת בְּדְבוּרוֹ, כְּגוֹן לְשִׁנּוֹת מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם (יבמות סה, ב) אוֹ כְּדִי לְהַצִּיל אֶת חֲבָרוֹ מִן הַבוּשָׁה (סנהדרין יא, א), אוֹ לְשַׁבֵּחַ הַפְּלָה לְפָנֵי

פְּרֻשֵׁת מִשְׁפָּטִים

דיוק נפלא ליסודו - מוצא המשגיח הגר"ש וולפה וצ"ל - בסגנית 'ארבעת המינים' שבמסכת ספח. בענין זהותו של 'ענף עץ עבת', שואלת הגמרא (שם לב, ב): "ואימא הירדוף?" פלומר מנין שפונת הפסוק להדס, אוילי יש לקחת צמח הנקרא הירדוף? אמר אבני 'דרכיה דרכי נעם' - וליכא, רבא אמר מהכא 'האמת והשלוש אהבו'. ומפרש רש"י: "וזה אינו לא אמת ולא שלום, שהוא עשוי לסם המות". ולכאורה יש להבין, בשלמא שאין בו שלום ניהא, סם המות אינו עולה בקנה אחד עם שלום, אולם מה הפונה שאין בו אמת? איזה 'חסרון אמת' יש בסם המות? אלא כאמור, דבר שתכלית שמושו לרע והזק - אין זה אמת, וכך גם תכונת הדבור, כאשר נאמר בכונה רעה - אינו נחשב דבור של אמת, ואף מזה יש להתרחק.

"מוטב ולא תשיבני...!"

פעם אחת, לפני חג הסוכות, הגיע לביתי של האדמו"ר ה'בית ישראל' - רבי ישראל אלטר מגור וצ"ל, אחד ממקורביו, ובגידו לולב והדסים יפים ומהדרים, שקנה במיוחד בדמים יקרים למען האדמו"ר.

ה'בית ישראל' התרשם מיפנים הרב של ה'מינים', אולם לא הסכים לקבלם במתנה. על פי הזהר הקדוש (פרשת תרומה) מצוות שלא הוציאו קמון עבור עשתן, אין שורה עליהם רוח קדשה. "אמר לי את המחיר המלא של מינים אלו, ואשלם לך" - אמר האדמו"ר.

החסיד, שכל רצונו היה להנות את האדמו"ר משלו, חכף בדעתו אם לומר את הסכום המלא, והורה בלבבו החר להמעיש במקחיר: "הלא בכלל מאתים מנה" אמר בלבבו, 'ואם אמר סכום פחות, הלא גם זה כלול כמה ששלמתי', בעוד החסיד מהרהר בדבר ובורר את מלותיו, קלט האדמו"ר מה במקשבתו, ותכף עצרו בגערה: "מוטב שלא תשיבני דבר!" - בהוסיפו: "אם נאמר בתורה

לפי הבנתו ופרושו בספור, ואין זו מדת האמת אלא שקר...

שקר שבאמצעותו מניע לחקר אמת: מכלל חובת ההרחקה, שאל יאמר אדם שקר אפילו אם מתכוון באמצעותו להגיע לחקר האמת, ודבר זה נתפרש בגמרא (שבועות לא, א): "מנין לנושה בחברו מנה, שלא יאמר: אטעננו במאתים כדי שיודה לי במנה ויתחייב לי שבועה, ואגלגל עליו שבועה ממקום אחר? תלמוד לומר: 'מדבר שקר תרחק'". ואף על פי שעל ידי שקר זה גורם להשיב קמון השיף לו על פי האמת, אסור הדבר.

הוסיף על כך ראש ישיבת 'פורת יוסף' הגאון רבי יהודה צדקה וצ"ל, שבזה יש לבאר את המעלה שדבר הנביא בכהני ה' (מלאכי ב, ה): "תורת אמת היתה בפיהו ועולה לא נמצא בשפתיו", לא נאמר 'ועולה לא נמצאה בו', אלא 'ועולה לא נמצאה בשפתיו' - לומר לך שאפילו שקר שהוא רק בשפתים ולחוזן, באפן שבצדיק עצמו לא מצויה שום עולה, הואיל ויש לו סבות מצדקות לכך (כגון השבת קמונו או הגעה לחקר האמת) - גם זאת לא עלתה על דל שפתיו.

דברי אמת הנאמרים מתוך פונה להזיק: עוד מוסיף ומאלפנו בינה המשגיח הגר"ש וולפה וצ"ל (עלי שור ח"ב שער ד); טבעי לחשב, שרק דבור שיש בו סלוף של העבדות נחשב כשקר, אולם אין זה כך, וגם דבורים שהם אמת לאמתה, אלא נאמרים מתוך מניע אישי בכונה רעה להזיק, הרי הם שייכים למשפחת השקר.

ויש סמך לכך מלשון התרגום על פסוק (שמות כג, א) 'לא תשא שמע שוא' - 'לא תקבל שמע דשקר', והנה פסוק זה הוא אזהרה על לשון הרע, ולכאורה צריך עיון, הרי נאסר לדבר לשון הרע גם על דבר אמת, ומדוע התרגום קורא ל'שמע שוא' - 'שמע דשקר'? אלא ללמדך שכל שיש פונה רעה בספור הדברים, גם דברים של אמת - הם מכלל שקר.

פְּרֻשֵׁת מִשְׁפָּטִים

ומעודו נזהר להתרחק מצל צלה של הגזמה, וכל פיוצא בזה.

פעם הדפוסה הנהלת הישיבה פנקסי 'בלנק' עם ציור של הישיבה בגבעת רוקח, כשראה ראש הישיבה את הפנקסים, צנה להשמידם: "אסור להשתמש בהם" - אמר והצביע על שני העצים שצירו ליד היכל הישיבה "בישיבה שלנו אין עצים כאלו ליד אולם בית המדרש, ואם פן מי זה שהעלה בדעתו שאפשר לצייר דבר שאינו קיים?!"

לא הועילו כל נסיונות השכנוע של ההנהלה על ההפסד הכספי הגדול שיגרם מכך. "מפנקסים כאלה שיש בהם שמץ של שקר, לא תרויח הישיבה אגורה רק ההפך מזה" - אמר רבי מרדכי שולמן...

המולה 'שקר' כשלעצמה - שנואה היא!

רבי אברהם ישעיהו קרליץ בעל ה'חזון איש' - דבוק היה במדת האמת, ונפשו סלדה מן השקר ולו הקל בכל צורה שהיא, האמת לא ידעה אצלו פשרות וסטיית.

נוהג היה החזון איש להתפלל מנחה גדולה בשעה 12:30 (חצות היום), הן בחול הן בשבת. פעם ארע וקשה היה לכנס מנגן למנחה בבית הכנסת שבביתו, ורק בשעה 12:45 נמצא העשירי למנגן. פנה אליו גיסו רבי שמואל גריינמן ושאלו: "הזמנתי לביתי לשעה 1:00 בצעהרים אדם אחד, והנה בגלל אחור תפלת מנחה בנדאי אתאחר להופיע לפגישה, ונמצא הלה ממתין עלי שלא כפי שקבענו להפגש".

השיבו החזון איש: "מי שדבוק במדת האמת, אין אצלו כּאן שום צל של שאלה, יבטל המנגן על ידך אף מדבור האמת לא תזוז", ואכן התפזר הקהל והמנגן התבטל.

ופעם שמע איך אדם מטיח כנגד חברו: "אתה מדבר שקר", הוכיחו ה'חזון איש':

'מדבר שקר תרחק' הפונה להתרחק לגמרי, אפילו מלחשב ולחפש התרים פיצד לשנות מן האמת...".

"וחוששני אולי נענעתי ראשי"

על זהירותו של פאר הדור הגאון רבי עקיבא איגר וצ"ל במוצא שפתיו - תעיד הערה בכתב ידו, שכתב תוך מענה הלכתי לדיני קהלת בלוסטק שבפולניה.

במכתבו מקדים רבי עקיבא איגר לרב ענותנותו, שבודאי אין הוא כדאי שמרחקים יפנו אליו בשאלות, וכי לא אלמן ישראל מגדולי התורה היושבים בפולין אשר קטנם עבה ממנו, על פן באפן עקרוני - לא היה נדרש כלל להשיבם.

אף הוא ממשיך ומנמק להם, כי הפעם הוא יוצא מגדרו ומשיב להם תשובה לשאלתם, היות ובהיותו בעיר ברומברג, שוחח עם אחד מדידיו, והלה בקש ממנו שישב תשובה לקהלת בלוסטק, והוא - רבי עקיבא איגר - שתק. "וחוששני אולי נענעתי ראשי קצת בדרך הכטחה, לזה מכרחני לצאת מגדרי ולהשיב אף הפעם...".

'ולשקר נאה יותר...?'

בדרוכו, סר פעם ה'אוהב ישראל' רבי אברהם יהושע העשיל מאפטה לפנדק אחד. כבדו אותו ברבה טעימה, אכל ולא השאיר מאומה. שאלו הפנדקאי "שמא רוצה הרבי עוד?" - "כן" ענה. נגש אליו אחד, ולחש בחשאי: "אולי יותר, לא נאה הדבר, פשוטי-עם אלו יאמרו רעבתן הרבי...". החזיר לו ה'אוהב ישראל': "ולשקר נאה יותר...?".

פנקסי התרומות שהשמדו

ראש ישיבת סלבודקה הגאון רבי מרדכי שולמן וצ"ל, היה סמל ודגמא למדת האמת,

פְּרֻשֵׁת מִשְׁפָּטִים

[נְסִימָן לְאֵלוֹ ד' הַכְּתוּבָה, רֵאשֵׁי תְבוּת חֲשֵׁמ"ל, ח'נְפִים, ש'קָרִים, מ'סְפָרִי לְשׁוֹן הָרַע, ל'צִים. וְכַתֵּב עַל פֶּה הַגֵּר"א (פ"י אֶסְתֵר א, ב): כִּי בְאַרְבַּע רִגְלֵי מְרַכְבָּה דְקִנְשָׁה, נֶאֱמַר (יחזקאל א, ד) "וּמִתּוֹכָהּ כְּעֵין חֲשֵׁמ"ל", לְעַמְתָּם - ד' כְּתוּבָה אֵלוֹ הֵן בְּכַחֲנֵינָה אַרְבַּע רִגְלֵי מְרַכְבָּה דְטַמְאָה רַחֲמָנָא לִיצְלָן, וְהֵינּוּ 'חֲשֵׁמ"ל' דְטַמְאָה].

וּכְבָר הִלִּיצוּ גְדוּלֵי הַחֲסִידוּת (עֲצֵי לַבְנוֹן סַאסוּב ח"א פ"ר מִשְׁפָּטִים) עַל לְשׁוֹן הַפְּסוּק 'מְדַבֵּר שְׁקָר תִּרְחֹק'; 'מְדַבֵּר שְׁקָר' מ"ם הַסְּבָה, עַל יְדֵי שְׁשִׁקוּעַ אַתָּה בְּדַבְרֵי שְׁקָר אֲזִי 'תִּרְחֹק' - מִהֶקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, מְקוּר כָּל הַבְּרָכוֹת כָּלָם, וְאִין אַתָּה וְהוּא יִתְבָּרַךְ יְכוּלִים לְדוֹר בְּכַפִּיפָה אַחַת.

וְאִיתָא בְּמִדְרָשׁ (תְּנַא דְבֵי אֵלֵיהוּ זוּטָא פ"ג): "הַכֵּל בְּרָא הַקֶּב"ה בְּעוֹלָמוֹ, חוּץ מִמִּדַּת שְׁקָר וּמִדַּת עוֹלָה, שְׁלֹא בְרָא וְלֹא עָשָׂה אוֹתָן הֶקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא (הַכְּפֻנָה שְׁכָל הַמִּדּוֹת הָרַעוּת יֵשׁ לְפַעֲמִים בְּהֵן צִרְף, אוֹלָם מִדַּת הַשְּׁקָר אִין בְּהַ שׁוּם צִרְף, וְכָל כְּלָה נִתְנָה לְחֻטָּא בְּנֵי אָדָם, הַגֵּר"ח קִנְיָבְסְקִי שְׁלִיט"א). וְאִם עוֹשֶׂה אָדָם עֲצָמוֹ לְדַבֵּר אֱמֶת - מוֹסְרִין לוֹ מִלֶּאֱדָף שְׁמִתְנַהֵג עִמּוֹ בְּדֶרֶךְ צְדִיקִים וּמְדַבֵּר אֱמֶת, וְאִם עוֹשֶׂה אָדָם עֲצָמוֹ רְשָׁע לְכַחַשׁ וּלְשַׁקֵּר - מוֹסְרִים לוֹ מִלֶּאֱדָף שְׁמִתְנַהֵג עִמּוֹ בְּדֶרֶךְ רְשָׁעִים וּמְכַחַשׁ וּמְשַׁקֵּר".

הַגָּאוֹן רַבְנּוֹ מִשֵּׁה מְטָרָאנִי - 'הַמְּבִי"ט' בְּסִפְרוֹ 'בֵּית אֱלֹהִים' (פ"א) מְחַדֵּשׁ חֲדוּשׁ נוֹרָא וּמְבַהֵיל בְּבִאוֹר פְּנֵינָה חו"ל בְּמִאֲמָרָם "אַרְבַּע כְּתוּבָה אִין מְקַבְּלוֹת פְּנֵי שְׁכִינָה". לְדַעְתּוֹ דַּעַת קְדוּשִׁים, לֹא יִתְכַן לְפָרֵשׁ שְׁד' כְּתוּבָה אֵלוֹ אִינְן רוֹאוֹת פְּנֵי שְׁכִינָה - בְּיַחַס לְזְמַן שְׁעִדִּין לֹא שָׁבוּ בְּתִשְׁבָּה, כִּי בְזְמַן הַהוּא פְּשִׁיטָא שְׁהַשְׁכִּינָה רַחֲמָנָא מֵהֶם כְּמִטְחֵי קֶשֶׁת, אֵלֶּא בְּנִתְנָה וְל' שְׁאֵף לְאַחַר שְׁשָׁבוּ בְּתִשְׁבָּה גְמוּרָה - לֹא יִזְכּוּ לְקַבֵּל פְּנֵי שְׁכִינָה, וְהֵגֵם שְׁנִמְחַל לְהֵם שְׁלֹא יַעֲנִשׁוּ, לְעוֹלָם לֹא תִהְיֶה נִשְׁמָתָם מְרַצָּה לְפָנֵי הֶקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עַד כְּדֵי שְׁיִהְיֶה חֲפֵץ שְׁתַּזְכֶּה לְהֶאֱרַת פְּנֵיו.

"לֹא כֶּף אוֹמְרִים, הַמְּלָה 'שְׁקָר' כְּשֶׁלְעַצְמָה - שְׁנוּאָה הִיא, אֵלֶּא הוּי אוֹמֵר: דְּבָרִיךְ אִינְם אֱמֶת".

'שְׁקָר שְׁנֵאֲתִי וְאֲתַעֲבָה'

הַפְּסוּק "שְׁקָר שְׁנֵאֲתִי וְאֲתַעֲבָה" הִיָּה עֲצָם מְעַצְמֵי שֶׁל הַגָּאוֹן רַבֵּי יְהוּדָה צְדָקָה זצ"ל רֵאשׁ יִשִּׁיבַת פּוֹרַת יוֹסֵף. וְלֹא רַק שְׁהִתְרַחַק מִן הַשְּׁקָר אֵלֶּא הִרְחִיק גַּם אֶת זוּלָתוֹ.

פַּעַם הִשִּׁיג תְּמִיכָה כְּסָפִית עֲבוּר אֶחָד מִתְּלִמִּידוֹ, אֵלֶּא שְׁקָבַל אוֹתָהּ בְּאִפְסָן שֶׁל הַמְּחָאָה מְשׁוּכָה לְפַקְדַת אָדָם אַחֵר, אוֹתוֹ אָדָם שְׁכַח לְהִסְבֵּי אֶת הַמְּחָאָה עַל יְדֵי חֲתִימָה בְּגַב הַצִּיָּק. הוֹרָה רַבֵּי יְהוּדָה צְדָקָה לְתִלְמִידוֹ אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַיִם: קוּם וְסַע לְפָתַח תְּקוּהָ, כְּדֵי שְׁיִחַתֵּם בְּעַצְמוֹ... אַחֲרַת יְהִיָּה זֶה זִיוָף, וְהַכְּתוּב מְזַהֵר וּמְתַרְהַב בְּנֵי 'מְדַבֵּר שְׁקָר תִּרְחֹק'.

כֵּן כֶּף הִיָּה הַשְּׁקָר בְּעֵינֵי רַבֵּי יְהוּדָה צְדָקָה כְּדַבֵּר בְּלִתֵּי נִתְפָּס. עַד כְּדֵי שְׁכַפְּאֵשׁר שְׁאֵלוֹ אוֹתוֹ לְזַהוּת מְחַבֵּר שׁו"ת 'תּוֹרָה לְשִׁמְהָ' (אֲשֶׁר כִּידוּעַ סְדֵרוֹ ה'בֵּן אִישׁ ח'י' מִתּוֹךְ כְּתָבֵיו שֶׁל חֲכָם קְדָמוֹן בְּשֵׁם רַבֵּי יְחִזְקִיאֵל כְּחֵלִי, וְגְדוּלֵים וְטוֹבִים יֵצְאוּ לְעָרְעַר עַל כֶּף בְּרִאיוֹת שׁוֹנוֹת, וְהִסִּיקוּ שְׁה'בֵּן אִישׁ ח'י' עֲצָמוֹ חֲבֵר אֶת הַסְּפָר תַּחַת שֵׁם בְּדוּי) - הִיָּה רַבֵּי יְהוּדָה מְבַטֵּל אֶת כָּל חֲבִילֵי הַטְּעָנוֹת בְּעֵנִין בְּמִשְׁפָּט אֶחָד: "וְכִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שְׁהַגָּאוֹן הֶקְדוּשׁ הִרִי"ח טוֹב יוֹצֵא מִפִּיו דְּבַר שְׁקָר חֵס וְשְׁלוֹם בְּשִׁבִיל לְהַסְתִּיר אֶת עֲצָמוֹ? ! זֶה לֹא נִתֵּן לְהֶאֱמַר כָּלֵל וְכָלֵל...".

'כַּת שְׁקָרִים' - אֵינָה מְקַבְּלַת פְּנֵי שְׁכִינָה

בֵּא וְרֵאָה כְּמָה חֲמוּר עֲנִינָם שֶׁל הַשְּׁקָרָנִים, עַד כְּדֵי שְׁמִנְאוּם חו"ל בְּכָלֵל אַרְבַּע כְּתוּבָה שְׁאִינְן מְקַבְּלוֹת פְּנֵי שְׁכִינָה, כְּמִאֲמָרָם זצ"ל (סוּטָה מַב, א): "אֶמַר יְרַמְיָה בֵּר אַבָּא, אַרְבַּע כְּתוּבָה אִין מְקַבְּלוֹת פְּנֵי שְׁכִינָה: כַּת לְצִיִּים, וְכַת חֲנַפִּים, וְכַת שְׁקָרִים, וְכַת מְסַפְרֵי לְשׁוֹן הָרַע".

פְּרִשְׁת מִשְׁפָּטִים

אָבֵל הַזֶּהִיר אֶת הַסּוֹחֵר שֶׁיְהִיָּה הַבַּד מֵהַמִּין הַמְּשַׁבֵּחַ בְּיוֹתֵר שֵׁישׁ לוֹ. הַסּוֹחֵר יָדַע כִּי הַבַּד הַמְּשַׁבֵּחַ בְּיוֹתֵר שֵׁישׁ לוֹ מְצוּי בְּמַחְסָנוֹ, וְהַתְּעַצֵּל לְטָרַח וְלִהְבִּיאָו מִשָּׁם. הוּא מְצָא עַל מַדְפֵי הַחֲנוּת בַּד גַּם כֵּן מִמִּין טוֹב, הֲצִיעַ אוֹתוֹ לְרַבְנוֹ, וְאָמַר לוֹ שֶׁזֶהוּ הַבַּד הַטּוֹב שֵׁישׁ לוֹ, וְשָׂאִין יוֹתֵר טוֹב מִמֶּנּוּ.

הַצַּדִּיק רָאָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ כִּי יֵשׁ לַסּוֹחֵר בַּד מְשַׁבֵּחַ יוֹתֵר, וְדָרַשׁ מִמֶּנּוּ בְּמַפְגִּיעַ לְהִבְיֵא לוֹ מִמֶּנּוּ, הֲלֵה כַחַשׁ בְּמַצַּח נְחוּשָׁה וְטָעַן שֶׁאִין בְּחֲנוּתוֹ יוֹתֵר טוֹב. "וּבְכֵן" - אָמַר לוֹ רַבְנוּ - "לֵךְ לֵךְ לְמַחְסַן הַבַּדִּים, וְתוֹכַח כִּי בְּרֹגַע זֶה מִתְּחוֹלְלֵת שְׂרָפָה הַמְּכַלָּה אֶת כָּל הַבַּדִּים הַטּוֹבִים שֵׁישׁ לָךְ". הַסּוֹחֵר נִבְהַל וְהִלָּךְ תַּכְּף לְמַחְסָן, וּמְצָא שֶׁאֲכֵן כָּל הַבַּדִּים הַטּוֹבִים וְהַמְּשַׁבְּחִים הָיוּ לְמַאֲכֵלֵת אֵשׁ. חֲזַר לְרַבִּי יַעֲקֹב וּבִקֵּשׁ מִמֶּנּוּ מִחִילָה, תּוֹךְ שֶׁהוּא מְצִיעַ לוֹ אֶת הַבַּד בְּמַתָּנָה גְּמוּרָה, אֵךְ הַצַּדִּיק יָצָא מִמֶּנּוּ בְּחָרִי אַף, מִפְּנֵי שֶׁשָּׁקַר, וְכָתוּב בַּתּוֹרָה 'מִדְּבַר שָׁקַר תִּרְחַק', וְלֹא אָבָה לְקַחַת אֶת הַבַּד.

לְכָל אֲשֶׁר יִקְרָאֵהוּ בְּאֵמֶת'

אֲכֵן מִגֵּד, מִי שֶׁהוּא דוֹבֵר אֵמֶת בְּלִבּוֹ וּבְפִיו - זוֹכֵה לְקַרְבָּה מִיְחַדָּת מֵאֵת ה' יִתְבָּרַךְ. וְכֵן כָּתוּב רַבֵּינוּ בַּחֲזוֹן (כַּד הַקַּמַּח עַד אַמּוּנָה): "וְכָל הַמְּחַזִּיק בְּמַדַּת הָאֵמֶת - תִּפְלָתוֹ נִשְׁמַעַת, וְכֵן אָמַר דָּוִד ע"ה (תְּהִלִּים קמ"ה) קְרוֹב ה' לְכָל קַרְאֵיו לְכָל אֲשֶׁר יִקְרָאֵהוּ בְּאֵמֶת".

וּבַסְּפָר 'דְּרָךְ חֲקִיף' (ח"ב ע"ב סו) הִבְיֵא מִשְׁמוֹ שֶׁל הַגַּרְ"א, דִּיוֹק נִפְלָא בְּפִסּוּק זֶה: הִנֵּה בְּכָל פְּסוּקֵי מִזְמוֹר 'אֲשֶׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתְךָ' (תְּהִלִּים קמ"ה) הָעֲרוּכִים לְפִי סֵדֵר הָא' ב', לְאַחַר הָאֲתַנַּח שְׁבָאֲמַצַּע הַפְּסוּק - בָּאָה הָאוֹת ו', כְּגוֹן "בְּכָל יוֹם אֲבָרְכֶךָ, וְאֵהֲלִלָה שְׁמֶךָ לְעוֹלָם וָעֶד", "פּוֹתַח אֶת יָדֶךָ, וּמִשְׁבִּיעַ לְכָל חַי רְצוֹן", וְכֵן כָּלֵם. מְלַבֵּד בְּפִסּוּק זֶה: "קְרוֹב ה' לְכָל קַרְאֵיו, לְכָל אֲשֶׁר יִקְרָאֵהוּ בְּאֵמֶת", לֹא נֶאֱמַר "וְלְכָל אֲשֶׁר יִקְרָאֵהוּ בְּאֵמֶת", בְּאֵר הַגַּרְ"א; לֹא־מֵר לֵךְ שֶׁאִין הַפְּנִיָּה שֶׁה' קְרוֹב לְכָל קוֹרְאֵיו, אֲפִילוֹ לְאֵלֶּה

חֲדוּשׁ זֶה מִיֶּסֶד הַמְּבִי"ט עַל הַפְּתוּב (הוֹשַׁע יד, ה) "אֲרַפָּא מְשׁוּכְתָם אֲהֵבֵם נְדָבָה", דִּהְיִנו שְׂרַפּוּאֵת הַתְּשׁוּבָה - הִיא מַחֲק וְדִין הַבּוֹרָא, וְדִינָה שְׁוֵה לְכָל הַבְּרוּאִים, גַּם אִם עָוִי וּפְשָׁעוֹ עַד לְמָאֵד, אוֹלָם אֲהֵבְתוֹ וְהֵאֲרַת פְּנֵיו לְשָׁבִים, הָרִי הִיא בְּגֵדֵר 'נְדָבָה' - חֲסֵד לְפָנִים מְשׁוֹרֵת הַדִּין, וְלֵד' כְּתוּת אֵלוֹ, לֹא יַחְפֵּץ הַבּוֹרָא לְהַעֲנִיק אֶת נְדָבַת חֲסֵד הַרְצוּי, לְרַב מֵאוּסָם בְּעֵינָיו.

נִצְיָן כִּי עַל דְּבָרָיו שֶׁל הַמְּבִי"ט, נִחְלָקוּ רַבִּים מְרַבּוֹתֵינוּ הָאֲחֵרוֹנִים, וְנִזְכֵּר בְּזֶה אֶת הַגְּאוֹן הַמְּבַהֵק רַבִּי יוֹסֵף עֲנַגִּיל ז"ל בְּסִפְרוֹ 'גְּלוּנֵי הַש"ס' (סִנְהֵדְרִין קג, א) שֶׁאֲחַר שֶׁהִבְיֵא דְבָרֵי הַמְּבִי"ט הֲלָלוּ, כָּתוּב: "אוֹלָם אַחַר בְּקִשְׁתַּי הַמְּחִילָה מִכְּבוֹד תּוֹרַתוֹ הִרְמָה שֶׁל הַמְּבִי"ט ז"ל לְעֵנְיוֹת דַּעֲתֵי שֶׁאִין דְּבָרָיו נִרְאִים, וְהֵא דִּאִין מְקַבְּלִים פְּנֵי שְׂכִינָה - הַפְּנִיָּה רַק כְּשֶׁלֹּא עָשׂוּ תְּשׁוּבָה, כֵּךְ נִרְאָה לְדַעֲתֵי בְּרוּר". וְכֵן דַּעַת הַכֹּהֵן הַגְּדוֹל ה'חֲפֵץ חַיִּים' זצ"ל בְּסִפְרוֹ 'חֻבַּת הַשְּׂמִירָה' (סוּף פֶּרֶק יד) כָּתוּב: "וְדַע דְּכָל הָאֲרַבַּע כְּתוּת שֶׁהַחֵלֶט עֲלֵיהֶם שֶׁאִינָם מְקַבְּלִים פְּנֵי שְׂכִינָה, הֵנִי מִלֵּי שְׁלֹא עָשׂוּ תְּשׁוּבָה אֲבָל אִם עָשׂוּ תְּשׁוּבָה לְשָׁמַיִם וְקִבְּלוּ עַל עֲצָמָם לְהִבָּא שְׁלֹא לְהַתְּנַהֵג כֵּן, וּבְדְבָרִים שְׁבִין אָדָם לְחַבְּרוֹ פִּיס לְחַבְּרוֹ - בְּוִדָּאֵי הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְקַבֵּל אֶת הַשֵּׁב וְיִזְכָּה לְקַבֵּל פְּנֵי שְׂכִינָה".

עַל כָּל פְּנִים, גַּם אִם לֹא נִנְקַט בְּחֲדוּשׁ הַמְּפִלִּיג שֶׁל מְבִי"ט, אֲפֻשֵׁר לְמַעַם מַעַט בְּדְבָרָיו כְּמַה רְעָה וְמִרָה מִנֵּת חֲלָקוֹ וְחִבְלוֹ שֶׁל הַנִּבְלָל בְּיַבַּת שְׂקָרִים' וּבִשְׂאֵר ג' כְּתוּת, וְכַמָּה הוּא מֵאוּס וּמִתְּעַב בְּעֵינָיו וְיִתְבָּרַךְ, עַד כִּדֵי שֶׁאֲפִילוֹ לְאַחַר שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה - לֹא סָר מֵאוּסוֹ מִמֶּנּוּ, וְחִרְפָּתוֹ בְּרוּכָה אַחֲרָיו כְּכֹלֵב לְעוֹלָם וָעֶד. הֲלֹא כָּל לֵב תִּאֲחַזְנוּ פְּלִצוּת!

עֲנִשׂוֹ שֶׁל סוֹחֵר הַבַּדִּים הַבְּדָאֵי

מַעֲשֵׂה נוֹרָא מְסַפֵּר עַל רַבְנוֹ הַקְּדוּשׁ מְרַן 'אֲבִיר יַעֲקֹב' אֲבִיחֲצִירָא זִיע"א. פַּעַם אַחַת הִלָּךְ הַצַּדִּיק אֲצֵל אַחַד מִסּוֹחְרֵי הַבַּדִּים בְּעִירוֹ, וּבִקֵּשׁ עֲבוּר עֲצָמוֹ בַּד כִּדֵי לְתַפֵּר מְלַבּוּשׁ,

פְּרִשֵׁת מִשְׁפָּטִים

בהורוֹדְנָה וְהוֹשֵׁם בְּאֲזִיקִים בְּחִבְרַת פּוֹשְׁעִים פְּלִילִיִּים. יְהוּדוֹת הַגּוֹלָה הַנְּדַעְזָעָה, וְעַסְקָנִי הַדּוֹר הַתְּקַשְׂרוֹ עִם עוֹרֵף דִּין מְפָרְסֵם יְהוּדֵי חִלוּנֵי, אֲשֶׁר קָבַל עָלָיו אֶת הַסַּנְגוֹרְיָה בְּמַהְלָךְ הַמִּשְׁפָּט.

מִסְפָּר יָמִים לִפְנֵי מוֹעֵד הַמִּשְׁפָּט, נִכְנַס עוֹרֵף הַדִּין אֶל חֲדָר מְאָסֵר הָרַב, לְשֵׁם הַתְּנַעֲצוֹת עַל אִפְן עֲרִיכַת הַהֲגָנָה וְסִדוּר הַטְּעָנוֹת. וְהִנֵּה לְתַמְהוֹנוֹ, רַבְּנוּ, עַל אֵף הַסַּפְּנָה הָאֵימָה שֶׁהִיָּה נִתּוֹן בֵּה, הַסַּב אֶת פְּנֵיו מִמֶּנּוּ לְצַד הַקִּיר, כְּשֶׁהוּא סוֹגֵר שְׁתֵּי עֵינָיו. "מַה זֶה וְעַל מַה זֶה?" - שָׁאל עוֹרֵף הַדִּין, - "אֲסוּר לְהַסְתַּפֵּל בְּפָנֵי רִשָּׁע" מְשִׁיב רַבְּנוּ נַחֲרָצוֹת.

עוֹרֵף הַדִּין הִכָּה בְּתַמְהוֹן וְהַתְּפַעְלוֹת מְעוֹ רוּחוֹ שֶׁל הָרַב גַּם בְּשַׁעָה קָשָׁה זוֹ, וְגַם כְּלִפֵּי מַצִּילוֹ כְּבִיכּוֹל. לְאַחַר שֶׁהִתְאַוֵּשׁ, נִסָּה לְהַשְׁפִּיעַ עַל רַבְּנוּ שֶׁבְּעַמְדוֹ לְדִין יִצְהִיר הַצְּהָרָה מְסִימַת שְׁלִדְעָתוֹ תִּקַּל הַרְבֵּה עַל הַסַּנְגוֹרְיָה, אֲבָל רַבְּנוּ דָחָה עֲצָתוֹ בְּאִמְרוֹ שְׁלֹא יִטְעַן טַעְנָה שְׂאִינָה אֲמַת.

בַּעַת הַמִּשְׁפָּט, הַרְצָה הַפְּרָקְלִיט נְאוּם סַנְגוֹרְיָה מְמַשֵּׁךְ, וַיַּחֲד אֶת הַדְּבוּר עַל גְּדֻלַּת רַבְּנוּ, אֲשֶׁר גְּדוּלֵי הַגּוֹלָה מְרַכְּנִים לִפְנֵי רֹאשׁ, תוֹף שֶׁהוּא מַצִּיץ אֶת הָאֲמַת הַעֲקֵבִית הַמְצוּיָה בּוֹ, שֶׁסָּרַב אֲפִילוֹ לְהַבִּיט בְּפָנָיו הוּא. דוֹקָא צִיּוֹן עֲבָדָה זוֹ, עוֹרֵר הַפְּתָעָה אֲצֵל הַשׁוֹפְטִים, וְהַמְהַרֵּי"ל דִּיִּסְקִין יִצָּא זָכָאי בְּדִינוֹ.

'אֲמַת וְאִמּוֹנָה' - וְהַשִּׁיכּוֹת בֵּינֵיהֶם

אָמְרוּ בְּמִדְרָשׁ (מְכִילֵתָא מִשְׁפָּטִים כ'): "מְדַבֵּר שֶׁקֶר תִּרְחַק" - הָרִי זוֹ אֲזַהְרָה לְמְדַבֵּר לְשׁוֹן הָרַע וְכוּ', רַבִּי נִתָּן אֹמֵר 'מְדַבֵּר שֶׁקֶר תִּרְחַק' - הָרִי זֶה אֲזַהְרָה לְפָרֵשׁ מִן הָאֲפִיקוֹרְסוֹת".

וְלִכְאוּרָה צָרִיף לְהַבִּין מַה שִּׁיכּוֹת יֵשׁ לְפָרִישָׁה מִן הַמִּינּוֹת וְהָאֲפִיקוֹרְסוֹת אֲצֵל צוּוֵי 'מְדַבֵּר שֶׁקֶר תִּרְחַק'? הֲלֹא הִיָּה יוֹתֵר מִתְּאִים בְּהַקְשֵׁר זֶה הַפְּסוּק 'וְלֹא תִתּוֹרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶּם', וְלֹא 'מְדַבֵּר שֶׁקֶר תִּרְחַק'.

שְׂאִינָם קוֹרְאִים בְּאֲמַת, וְלֹאֲחוּזִים בְּמִדַּת הָאֲמַת יֵשׁ תּוֹסֶפֶת מְעָלָה, אֲלֵא הַסִּיפָא הִיא הַפְּרוּשׁ שֶׁל הַרִישָׁא, קְרוּב ה' לְכָל קְרָאֵיו, אִוְלָם לֹא 'כָּל' מִמֶּשׁ, אֲלֵא רַק 'לְכָל' אֲשֶׁר יִקְרָאֵהוּ בְּאֲמַת', רַק הָאוּחוּזִים בְּמִדַּת הָאֲמַת זוֹכִים לְקִרְבַּת ה', וְאִין זוֹלָתָם.

הָאֲרַת פְּנִים לְדוֹבְרֵי אֲמַת

מִסְפָּר עַל הַגְּאוּן רַבִּי יְהוּדָה צְדָקָה זצ"ל רֹאשׁ יְשִׁיבַת 'פּוֹרַת יוֹסֵף', שֶׁהִיָּה נִזְהָר מְאֹד מְדַבְּוֹרִים אֲסוּרִים, וּמִכָּל סֶרֶף שֶׁל שֶׁקֶר, וְהָאֲמַת הִיָּתָה גַּר לְרַגְלָיו. הוּא הִיָּה בְּטוּחַ וּמִשְׁכָּנֵעַ מַעֲבֵר לְכָל סִפְק שֶׁכֵּל מִי שְׂאִינּוּ מְשַׁנָּה בְּדַבּוּרוֹ - לְעוֹלָם לֹא יִפְסִיד.

וְהִנֵּה בְּהַקְשֵׁר זֶה סִפְר עַל עֲצוּמוֹ, שֶׁפַּעַם סָבַל כְּאֲבִים בְּיָדוֹ עֵקֵב תְּאוּנָה שֶׁקָּרְתָה לוֹ, וְנִזְקַק לְטַפּוֹל רְפוּאֵי מְמַשֵּׁךְ וְלִתְרוּפּוֹת, אֲבָל בְּמִרְכָּז הַבְּרִיאוֹתֵי דְרָשׁוּ מִמֶּנּוּ לְשֵׁלֵם דְּמִים מְרַבִּים עֲבוּר הַטְּפּוּלִים וְסִמֵּי הַמְרַפָּא. וְאֲמַנָּם יְכוּל הִיָּה לְהַשְׁתַּמֵּט מִן הַתְּשָׁלוּם הַגְּבוּהַ וְלִקְבֹּל הַנְּחָה רַבָּתִי, וּבִלְבַד שִׁיעֲלִים מֵאֲנָשֵׁי הַסַּגֵּל הַרְפוּאֵי אֶת גְּבַה מְשַׁכְּרָתוֹ הַחֲדָשִׁית, כְּפִי שֶׁעָשׂוּ בְּנוֹכַחוֹתוֹ אֲנָשִׁים אַחֲרֵים שֶׁבָּאוּ גַם בֵּן לְמַרְפָּאָה כְּמוֹתוֹ, אֵף אֲפִילוֹ לְרַגַע קֵט לֹא עָלְתָה בְּדַעְתּוֹ לְסִטּוֹת חֲלִילָה מִן הָאֲמַת.

"וּמָה עָשָׂה לִי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא" - הִיָּה מְסִים רַבִּי יְהוּדָה - "הַקְּרִיב יְשׁוּעָתִי לְבוֹא, הַכְּאֲבִים חֲלָפוּ כְּבִזְק תִּכְרַךְ בְּטַפּוֹל הַרֹאשׁוֹן, וְלֹא הִיָּה צָרִף כָּלֵל בְּהַמְשַׁךְ טַפּוּלִים, כִּי שֶׁחֲחַלֵּק הָאֲרִי מִן הַתְּשָׁלוּם נִחְסֵף מִמֶּנּוּ, הַכֵּל בְּזִכּוֹתָהּ שֶׁל מִדַּת הָאֲמַת...".

כַּחַה שֶׁל אֲמַת עַקְבִּית

בְּשִׁנַּת תַּרל"ז קָרָה הַדְּבַר, וּבְלִיעַל יְהוּדֵי מוֹמֵר הַלְשִׁין עַל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לִיב דִּיִּסְקִין גְּאָב"ד בְּרִיִּסְק לִפְנֵי הַשְּׁלִטּוֹנוֹת הַרוֹסִיִּים. מִיָּד הוּבַל הָרַב לְמְאָסֵר בְּבֵית הָאֲסוּרִים אֲשֶׁר

פְּרֻשֵׁת מִשְׁפָּטִים

ולא יִהְיֶה לִי, מִשׁוּם דְּאֵתִי לְאַגְמוּרִיהַּ שִׁיקְרָא, שְׁנֵאמַר 'לְמַדּוֹ לְשׁוֹנֵם דְּבַר שְׁקֵרִי'."

הָרִי לָךְ שְׁחֻשְׁשׁוֹ חַו"ל וְהִזְהִירוֹ שְׁלֵא יִתְגַּל הַתִּינּוֹק לְשִׁקְרָהּ חֲלִילָה, מֵהַ שְׁלֵא הִזְהִירוֹ בְּפִרְטוֹת פֶּן עַל שְׁאָר אֲסוּרִים, רַק חִיבּוֹ בְּהֵם מִצְוֹת חֲנוּפָה כְּלִילִית לְהַפְרִישׁ אֶת הַתִּינּוֹק מִן הָאֲסוּרִים, וְאֵלּוֹ כֵּאֵן הִזְהִירוֹ בְּיוֹתֵר - לֹא רַק לְהַפְרִישׁוֹ צְרִיף, אֶלֶּא אִף שְׁלֵא יִשְׁמַע וְיִרְאֶה אִיךָ אֲחֵרִים מְשַׁקְרִים, הוֹאִיל וְדָבַר זֶה יִשְׁפִיעַ עַל נַפְשׁוֹ לְהַרְגִישׁ קִלּוֹת בְּאֲסוּר שְׁקֵר, וְכִבֵּר לֹא תִהְיֶה הָאֲמֵת נִר לְרַגְלָיו.

וְאֵכֵן כָּתַב הַשֵּׁל"ה הַקְּדוּשׁ כִּי עֵקֶר חֲנוּפָה הַבְּנִים הוּא בְּמִדַּת הָאֲמֵת שֶׁהִיא הִסּוּד לְכָל, וְכִפְּי שְׁכָתַב (שַׁעַר הָאוֹתוֹת אוֹת ד' - דֶּרֶךְ אֶרֶץ): "כָּלֵל גְּדוֹל יִהְיֶה לְאָב הַמִּיֶּסֶר בְּנוֹ, וְשִׁיחָהּ בְּטוֹחַ שֶׁהֵבֵן הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ הַיֶּשֶׁר אִף בְּסִתְרָה שְׁלֵא בְּפָנֵי הָאָב - יִרְאֶה בְּכָל כַּחוֹ לְהַדְרִיכוֹ בְּמִדַּת אֲמֵת, כִּמּוֹ שְׁכָתוֹב 'לְמַדּוֹ לְשׁוֹנֵם דְּבַר אֲמֵת'. וְיִגְדִיל לוֹ עֲנֵשׁ הַשְּׁקֵר אֶפִּילוֹ בְּשִׁיחָהּ בְּטִלְהָ, וְיִתְפָּאֵר לוֹ הַשְּׁכָר הַגְּדוֹל מִהָאוֹמֵר אֲמֵת, וְיִטִּיל מוֹרָא גְּדוֹל עָלָיו, בְּאֵם יוֹצִיא מִפִּיו דְּבַר אֶחָד שֶׁל שְׁקֵר, יִתְרָה בּוֹ הַתְּרָאוֹת גְּדוֹלוֹת. נִמְצָא, כְּשִׁיחָהּ מִדָּה זֹה שֶׁל אֲמֵת תְּקוּעָה בְּלֵב הַבֵּן, אִזּוֹ יִקְרַם הַבֵּן כָּל מִצְוֹת אֲבִיו, כִּי יִרָא שִׁישְׁאֲלָנוּ אֲבִיו, עֲשִׂיתָ כֶּף וְכָף, אוֹ מֵהַ הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה אֲשֶׁר עֲשִׂיתָ, וְהוּא יִשִּׁיב לוֹ מִפְּנֵי הַיִּרְאָה, אֲמֵת, כִּי יִרָא אוֹלֵי יֶאֱחָז וְנִמְצָא בְּדַאי, וְעֲנֵשׁוּ יִהְיֶה מְרַבָּה, וּמִכַּח שֶׁמְכַרְח לֹמֵר אֲמֵת, נִמְצָא מְכַרְח לְהִיּוֹת סוֹר מֵרַע וְעֲשֶׂה טוֹב."

נִמְצָאנוּ לְמַדִּים שְׁאֵף מַעֲלָה חֲנוּכִית טְמוּנָה בְּמִדַּת הָאֲמֵת, כִּפְּאֶשׁ הַנֶּעֶר מְחַיֵּב לְאֲמֵת - הָרִי הוּא מְגַבֵּל מְאֹד מִלְעֲשׂוֹת רַע, כִּי הַחֲטָא וְהַכֶּחֶשׁ כְּרוּכִים יַחְדָּיו, אָדָם שְׁאִינוֹ מְכַחֵשׁ - אִף יִחְשַׁב פְּעַמִּים לְפָנֵי עֲשִׂיתָ הַחֲטָא. וְכֵן מְסַפֵּר בְּמִדְרָשׁ 'מִי הַשְּׁלוּח' (אוֹצֵר מִדְרָשִׁים עַמ' רצו):

מְבַאֵר זֹאת בְּעַל 'בְּאֵר מֹשֶׁה (פְּרֻשַׁת מִשְׁפָּטִים), בְּהַקְדִּימוֹ לְשׁוֹן הַזֵּהָר הַקְּדוּשׁ (בִּלְק דף קצח, ב) 'לִית אֲמוּנָה בְּלֵא אֲמֵת', עוֹד שָׁם (פִּנְחָס דף רל, א) 'אִיהוּ אֲמֵת וְאִיהִי אֲמוּנָה' - כִּי אֵכֵן שְׁלֵמוֹת הָאֲמוּנָה תְלוּיָהּ בְּמִדַּת הָאֲמֵת, וְתוֹאֲמִים הַשְּׁנִים יַחְדָּיו.

עַמֵּק הַקֶּשֶׁר בֵּין הַדְּבָרִים, מִתְבָּאֵר בְּדַבְרֵי זְקֵנוֹ בְּעַל 'מְאוּר וְשִׁמְשׁ' (רִמּוֹז יוֹם א' סוּכּוֹת), אֲשֶׁר פִּרְשׁ בְּזֶה נִסְחַ הַבְּרָכָה שְׁלֵאֲחֵר קְרִיאַת שְׁמַע: "אֲמֵת וְאֲמוּנָה חֵק וְלֹא יַעֲבֹר", רְצוּנוֹ לֹמֵר שְׁכָאֲשֶׁר ה'אֲמֵת' בָּאָה יַחַד עִם ה'אֲמוּנָה' - אִזִּי הָאֲמוּנָה בְּכַחֲנִית 'חֵק וְלֹא יַעֲבֹר', שְׁכָל עוֹד שִׁישׁ בְּאָדָם אִיזָה שְׁקֵר בְּאִיזָה מִדָּה אוֹ בְּדַבּוֹר אוֹ בְּאִיזָה תְנוּעָה - אִי אֶפְשָׁר לְהַשִּׁיב הָאֲמוּנָה עַל בְּרִיהַ, עַל פֶּן מִקְדָּם צְרִיף לְהַסִּיר וְלִבְעַר מִלְבּוֹ כֹּל בְּכַחֲנִית שְׁקֵר שִׁישׁ בּוֹ, וְכָל הַמְּסַכִּים הַמְּבַדִּילִים בֵּינוֹ לְבֵין קוּנוֹ, וְלִתְקַן כֹּל מִדּוֹתָיו שִׁיחָיו בְּלִי שׁוּם פְּנִיָה דְקָה מִן הַדְּקָה - וְאִזּוֹ יְבוֹא לְיַדִּי הָאֲמוּנָה. וְכֵן אֲמָרוּ חַו"ל (סִנְהֵדְרִין צב, א) "כָּל הַמְּחַלִּיף בְּדַבּוּרוֹ כְּאֵלּוֹ עוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה" - כִּי שְׁקֵר מְהִינָה פֶּגַם בְּאֲמוּנָה, וּמִמִּילָא הוּא בְּכָלֵל עֲבוּדָה זָרָה.

וְכֵזָה - כּוֹתֵב בְּעַל 'בְּאֵר מֹשֶׁה' - מְבַאֵרִים הַיִּטֵּב דְבָרֵי הַמְּכִילְתָא הַנ"ל "מְדַבֵּר שְׁקֵר תִּרְחַק הָרִי זֹה אֲזַהְרָה לְפָרֵשׁ מִן הָאֶפִיקוֹרְסוֹת" כִּי מֵאֲחֵר שֶׁהַשְּׁקֵר פּוֹגֵם בְּאֲמוּנָה, אִזִּי מְלַבֵּד הַצּוּרִי שֶׁל "וְלֹא תִתּוֹרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם" (בְּמִדְבָר טו, ט) שֶׁהוּא אֲזַהְרָה לְאַסֵּר אֶת הַמִּינּוֹת, עוֹד אֲמָרָה תוֹרָה מְדַבֵּר שְׁקֵר תִּרְחַק, לְהוֹדִיעַךָ כִּי לְעוֹלָם לֹא תוֹכֵל לְהַגִּיעַ לְיַדִּי אֲמוּנָה שְׁלֵמָה כֹּל עוֹד לֹא נִקִּיתָ עֲצֻמָּךְ מִמִּדַּת הַשְּׁקֵר.

הַזֵּהָרוֹת בְּחֲנוּפָה בְּנִיּוֹ וּבְנוֹתָיו לְמִדַּת הָאֲמֵת אֵיִתָּא בְּגִמְרָא (סוּכָה מו, ב): "אֲמַר רַבִּי זִירָא: לֹא לִימָא אִינִישׁ לִינוּקָא דִּיִּהִיבְנָא לָךְ מִיַּדִּי

ב. וְאֵם בְּקִשׁ מִמֶּנּוּ שִׁיעֲשֶׂה לוֹ דְבַר מֵהַ, וְיִתֵּן לוֹ עֲבוֹר זֶה אִיזָה תְשִׁלוּם, וְאִינוֹ מְקִיָּם - עוֹבֵר עַל אֲסוּר כְּבִישַׁת שְׁכָר שְׁכִיר, וְכִמּוֹ שְׁכָתַב בְּסִפְרָה אֶהְבַּת חֲסֵד (פ"ט סקט"ז) וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: "וְרִיאַתִּי אֲנָשִׁים שִׁמְשִׁתְּמִשִּׁין בְּקִטּוֹן לְאִיזָה דְבַר שֶׁל תְּשִׁמִּישׁ וּמְבִטְחִין לָהֶם שִׁיחָנוּ לָהֶם אַחֵר כֶּף דְבַר מֵהַ עֲבוֹר זֶה, וְלִבְסוּף לֹא יִתְנוּ לָהֶם כְּלוּם, וְשֵׁלֵא כְּדִין עֲבָדֵי דְאֲסוּר כְּבִישַׁת שְׁכָר שְׁכִיר שִׁיךְ אֶפִּילוֹ בְּמִלְאֶכֶת פְּרוּטָה אַחַת, וְאֶפִּילוֹ בְּקִטּוֹן שִׁיךְ זֶה וְכִמּוֹ שֶׁהוֹכַחְנוּ."

פְּרֻשֵׁת מִשְׁפָּטִים

תְּדַבְּרוּ כְּזָב וְשֵׁלָא יִמְצָא בְּפִיכֶם לְשׁוֹן תְּרֻמִית
אֶחָד בְּפֹה וְאֶחָד בְּלֵב.”

”חֲנַף לְנֶעֶר...”

הַאֲדָמוֹר רַבִּי יְחִזְקֵאל הַלְבְּרֶשֶׁטֶם מְשִׁינוּכָה
(בְּנוֹ שֶׁל בַּעַל הַדְּבָרִי חַיִּים מִצְאָנֹז), הִזְהָה
מִפְּרָסָם לְאִישׁ אוֹהֵב אֶמֶת וְשׁוֹנֵא שְׁקָר בְּתַכְלִית
הַשְּׂנֵאָה, עַד שֶׁאֲבִיו הַגְּדוֹל כָּתַב עָלָיו בְּאַחַת
מִתְּשׁוּבוֹתָיו בְּסִפְרוֹ ‘דְּבָרֵי חַיִּים’ (או”ח ח”ב סימן
א’): ”שְׁלֹדְעִיתִי אֵינִי מְשַׁנֶּה מִדְּבוּרוֹ אֶפִּילוּ יְהִי
לִי כֹל חֲלָלִי דְעֵלְמָא.”

מַעֲשֵׂה בְּחִיטָּה שֶׁתִּפְּרַח בְּגֵד בְּשִׁבִיל אֶחָד
מִנְּכֹדֵי רַבִּי יְחִזְקֵאל, וְהִבִּיאֻהוּ לְמַדְיָהּ. הַיֵּלֵד
לְבַשׁ אֶת הַבְּגָד וְלֹא רָצָה בְּשׁוּם אֶפֶן לְפָשֵׁט
אוֹתוֹ, שֶׁדָּלוּ הַחִיטָּה בְּדָבָרִים וְהִבְטִיחַ לוֹ שֶׁאִם
יִפְשֹׁט אֶת הַבְּגָד יַעֲשֶׂה לוֹ כִּיסִים יְפִים, מִיָּד
נִעֲנֶה הַיֵּלֵד וּפְשֹׁט אֶת הַבְּגָד.

אוֹ אֲזִי אָמַר הַרְבֵּי לַחֲטָא: ”עֲתָה חַיֵּב אֶתָּה
לְתַפְּרַח הַכִּיסִים כְּאֲשֶׁר הִבְטַחְתָּ, כִּי אִם יִבְחִין
הַיֵּלֵד שֶׁשְׁקָרְתָּ, אֲזִי יֵשׁ לַחֲשֵׁשׁ שִׁיתְּרַגֵּל גַּם
הוּא בְּשִׁקְרָה, וְזֹאת אֵינְנִי רוֹצֶה בְּשׁוּם פְּנִים.”

”לְלַמֵּד לְשׁוֹנֵם דְּבָרֵי אֶמֶת”

מַעֲשֵׂה בְּחִסִּיד אֶחָד שֶׁהִתְפָּאֵר לְפָנָיו
הַאֲדָמוֹר מְסֻאֲמָר רַבִּי יוֹאֵל טֵייטְלְבוֹים זצ”ל,
כִּי הוּא מְחַנֵּף אֶת יְלָדָיו בְּעֵקֶר שֵׁלָא יִשְׁקְרוּ
וְלֹא יִכְזְבוּ, וְעַל זֶה שֵׁם הוּא אֶת הַדְּגֵשׁ, שֵׁלָא
יַעֲלֶה שׁוּם שְׁקָר בְּשִׁפְתוֹתֵיהֶם.

הַגִּיב הַאֲדָמוֹר וְאָמַר: לֹא מִסְפִּיק לְהִרְחִיקָם
מִשְׁקָר, צְרִיכִים גַּם לְחַנְכֵם לְדַבֵּר אֶמֶת, וְצִיטָט
אֶת לְשׁוֹנוֹ שֶׁל הַרְמַב”ם (שְׁבוּעוֹת יב, ח): ”צְרִיף
לְהִזְהָר בְּקִטְנֵי הַרְבֵּה וּלְלַמֵּד לְשׁוֹנֵם דְּבָרֵי
אֶמֶת.” וְהַאֲדָמוֹר שָׁנָה וְשֵׁלָשׁ אֶת דְּבָרֵי
הַרְמַב”ם בְּאֲזִנֵי אוֹתוֹ חִסִּיד בְּהִטְעַמַת כָּל מְלָה.

”מִדְּבַר שְׁקָר תִּרְחַק’ כְּבָר בְּעֵרִיסָה...”

הַצְדִּיק רַבִּי רַפְּאֵל מְבַרְשִׁיד זצ”ל, הִזְהָה
מִפְּרָסָם בְּמַדַּת הָאֶמֶת הַיּוֹקְדֵת שְׁלוֹ בְּאֶפֶן

”וּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ בְּיָמֵים הָרִאשׁוֹנִים, הִזְהָה בְּחֹר
מִבְּנֵי הָאֵיתָנִים, וּמִנְעֻרוֹתָיו אַחַר שְׁרִירוֹת לְבוֹ
הַלֵּךְ בְּתֵאוֹתָיו, פָּנָה אֶל רְהָבִים, וְחִבְרֵי גְּנָבִים,
עַד כִּי גָדַל מְאֹד מִכָּל הַגְּנָבִים בְּאֶמְנוֹתוֹ.”

וַיְהִי הַיּוֹם וַהֲחַל רוּחַ ה’ לְפַעֲמוֹ, וַהֲלִף
וּנְשַׁתְּטַח לְפָנָיו ר’ שְׁמַעוֹן בֶּן שֵׁטַח, וְאָמַר לוֹ:
”רַבִּי רַבִּי, אָנוּשׁ כְּאָבִי, אִמְרָתִי אֲנִי בְּלִבִּי
לְשׁוֹב.” וַיַּעַן וַיֹּאמֶר לוֹ: ”בְּנֵי בְּנֵי, אֵל תִּבְרַךְ!
בְּדָבָר קָל אִמְצָא תְּרוּפָה לְמַכְתָּךְ וּתְעַלֶּה
לְמַחְלָתְךָ, אִךְ הַשְּׁמַר בְּנֵי מִן הַכְּזָב בְּכָל עֲנִינְךָ
וְלֹא תִפְשֵׁל, וְנִפְשָׁךְ מִכָּל צָרָה תִנְצֵל. וַיֹּאמֶר
לוֹ: ”דְּבַר קָטָן הוּא וְאִקְיָמְנוּ, כְּדָבָרְךָ כֵּן
אֶעֱשֶׂנוּ” וַיֹּאמֶר לוֹ ”הַשְּׁבַעָה לִּי” וַיִּשְׁבַּע וַיֵּלֶךְ
לְאַהֲלוֹ.

וַיְהִי הַיּוֹם, הִלְכָה לְבֵית הַמְּרֻחָץ שְׁכֵנֹתוֹ,
וְגִבְרָה עָלָיו תֵּאוֹתָיו, וְגִבְרָה כָּל אֲשֶׁר אֶתָּה בְּבֵיתָהּ
כְּלֵי כֶסֶף וְכֵלֵי זָהָב וּשְׁמָלוֹת, לֹא הִשְׁאִיר
עוֹלָלוֹת, וּבְצִאָתוֹ אָמַר בְּלִבּוֹ: ”אִם תִּשׁוּב
הַשְּׁכֵנָה, וְתִצְעַק עַל נְכֻסֶיהָ וְעַל מְמוֹנָהּ, מַה
אֲשִׁיבָנָה...? אִם אִמַר וַךְ אֲנִי בְּלִי פֶשַׁע, הַרִינִי
מִכְזָב וּמִשְׁקָר בְּתֵשׁוּבָתִי, וְאִיָּה שְׁבוּעָתִי...” אֲזִי
הִשִּׁיב כָּל מַה שֶׁלָּקַח, וְהִבִּין חֲכַמַת שְׁמַעוֹן
בֶּן שֵׁטַח.”

וּבְסִפְרוֹ חִסִּידִים (סימן מז) מְלַמְּדֵנוּ בְּיַצֵּד
הַדְּרָף לְחַנֵּף אֶת בְּנֵינוּ לְאֶמֶת וּשְׁמִירַת
מוֹצֵא שְׁפָתֵים, וְכֵךְ הוּא אוֹמֵר: ”מְלַפְּנוּ
מִבְּהֻמוֹת אֶרֶץ וּמַעוֹף הַשָּׁמַיִם יַחְכְּמוּ” (אִיּוֹב
לה, יא): ”מְלַפְּנוּ מִבְּהֻמוֹת אֶרֶץ - יִלְמַד אֲדָם
אֶת בְּנוֹ לְהִיּוֹת נְאֻמָּן מִכָּלֵב שֶׁהוּא נְאֻמָּן
לְאֲדוֹנָיו. וּמַעוֹף הַשָּׁמַיִם יַחְכְּמוּ - יִלְמַד אֲדָם
מִדּוּכִיפַת - זֶה תְּרַנְגוּל הַבֵּר, שֶׁבְּשִׁבִיל שֵׁלָא
הַשָּׁלִים אֶמּוֹנָתוֹ לְשׁוֹר שֶׁל יָם בִּימֵי שְׁלֹמֹה
עָבּוֹר הַשְּׁמִיר שֶׁהִפְקִיד אֶצְלוֹ, חָנַק אֶת עֲצָמוֹ.

וּלְכֵךְ כָּל שְׂאֵרִית יִשְׂרָאֵל יִשְׂאוּ קָל וְחֹמֶר
בְּעֲצָמָן, וַיִּקְחוּ מִשְׁל מִן הַדּוּכִיפַת אֲשֶׁר לֹא
קָבַל שְׁכָר בְּשִׁמְרוֹ אֶמּוֹנָתוֹ וְאִם לֹא יִשְׁמַר לֹא
יִקְבַל פְּרַעְעִיּוֹת, אֶתָּם שְׂאִם תִּכְזְבוּ תִקְבְּלוּ
פְּרַעְעִיּוֹת לֹא כֹל שֶׁכֵּן שֵׁלָא תַעֲשׂוּ עוֹלָה וְשֵׁלָא

פְּרִשְׁת מִשְׁפָּטִים

נִמְרָצוֹת אֶת הַהֶאֱשָׁמָה אֲבָל הַרְבֵּי הִכְהוּ עַל
שֶׁהוּא שָׁקֵר לְדַעְתּוֹ.

מִכִּיּוֹן שִׁישְׁרוֹתוֹ שֶׁל רַבִּי יַעֲקֹב הִיְתָה כָּל
כֶּף טְבוּעָה בּוֹ, מֵעוֹלָם לֹא נִשְׁכַּח מִלְבוֹ הַחֲשָׁד
שֶׁהִמְלִימָה חֲשָׁדוֹ בְּמִשְׁקֵר, וְהַמְכֹּת הִלְלוּ
שֶׁהִפְלִיא בּוֹ יַעֲקֹב כֶּף. שְׁנַיִם מַעֲטוֹת לְאַחַר
מִכִּיּוֹן, כִּאֲשֶׁר הִחֵל אָחִיו הַצָּעִיר לְלַמֵּד אֶצְלוֹ
אוֹתוֹ מִלְמַד, וַיַּעֲקֹב כִּכְר הִזָּה תִּלְמִיד יִשְׁיֵבָה
- כֶּתֵב לְאָבִיו מִכְּתָב בּוֹ מִפְּצִיר שִׁמְצָא לְאָחִיו
מִלְמַד אַחֵר.

מִכִּיּוֹן הַסִּיק רַבִּי יַעֲקֹב: "הִמְלִימָה מְחִיב
לְלַמֵּד וְלִהְיֵר אֶת אָפִיו וְאִישִׁיתוֹ הַמִּיחֲדָת
שֶׁל כָּל תִּלְמִיד וְתִלְמִיד, הִזָּה עָלָיו לְדַעַת כִּי
מֵעוֹלָם לֹא הוֹצֵאתִי דְבַר שָׁקֵר מִפִּי...".

'דְּבַר שָׁקֵר' בְּכַתִּיבָה

אֵיתָא בְּגִמְרָא (ב"ב קעב, א): "אָמַר לְהוּ רַב
הוֹנָא לְסַפְרִיָּה: כִּי קָיִמִיתוּ בְּשִׁילִי - כְּתָבוּ
בְּשִׁילִי, וְאַף עַל גַּב דְּמַסִּירִן לְכוּ מִלִּי בְּהִינִי;
כִּי קָיִמִיתוּ בְּהִינִי - כְּתָבוּ בְּהִינִי, וְאַף עַל גַּב
דְּמַסִּירִן לְכוּ מִלִּי בְּשִׁילִי". דְּהִינּוּ שָׂרֵב הוֹנָא
הוֹרָה לְסוּפְרָא בֵּית הַדִּין, שְׂכָאֲשֶׁר הַהוֹדָאָה
נִתְּנָה בְּעִיר 'הִינִי', וְהַשְּׁטֵר הַמַּעֲיֵד עָלֶיהָ נִכְתָּב
בְּעִיר 'שִׁילִי' - יִכְתָּב בְּשְׁטֵר שֵׁם עִיר שֶׁל
הַכְּתִיבָה.

וְכַתָּב הַרְמ"ה (יד רמ"ה שם) שְׁוֹדָאֵי אֵין
הַפְּנֵנָה שִׁישְׁתַּמַּע שְׂאֲכֵן נִתְּנָה הַהוֹדָאָה בְּשִׁילִי,
כִּי הַדְּבַר אֲסוּר מִשּׁוֹם 'מְדַבֵּר שָׁקֵר תִּרְחֹק',
אֲלֵא רַק בְּאֲפֵן בּוֹ יִשְׁתַּמַּע מִסְתַּמָּא שֶׁהַפְּנֵנָה
עַל הַכְּתִיבָה וְלֹא עַל הַמַּעֲשָׂה, עֵין שָׁם. מִשְׁמַע
מִדְּבָרָיו שִׁישׁ אֲסוּר שָׁקֵר אִף בְּכַתִּיבָה, וְכֵן
הוּא דַּעַת תּוֹסְפוֹת (שם צד, ב ד"ה הכי).

וְאֵין כֵּן דַּעַת מוֹהֲר"ן מִבְּרִסְלָב זִיע"א, שְׂכַתָּב
בְּסִפְרֵי הַמִּדּוֹת' (ערוך אמת אות נ'): "הַשָּׁקֵר אֵינוֹ
אֲלֵא בְּפִיו אֲבָל לֹא בְּכַתָּב", וְהַעֲלָה בְּשׁוֹ"ת
חֲדוֹת יַעֲקֹב (סי"ז) דְּכִיּוֹן דְּנִפְיָק מִפּוֹמִיָּה דְּגַבְרָא
רַבָּא, אֵין מִזְחִיחִין אוֹתוֹ (אֵין מְסַלְקִים וּמְגַבִּיחִים
דְּבָרָיו, מִלְשׁוֹן לֹא יִזַּח הַחֲשׁוֹן, רש"י חלני ז, א), וְהִרְאָה

מִכִּהִיל כָּל רַעֲיוֹן, וּבְכַרְט מְסַר נַפְשׁוֹ לְחַנוּף
הַקְּטָנִים וְהַרְגִּילָם לְהִתְרַחֵק מִדְּבַר שָׁקֵר.
מִסְפָּרִים שְׁעוֹד כִּאֲשֶׁר הָיוּ יְלָדָיו תִּינוּקוֹת
בְּעָרִיסָה - נִהַג לְעַמֵּד לִיד הַעָרִיסָה וְלִלְחַשׁ
לָהֶם פַּעַם אַחַר פַּעַם 'מְדַבֵּר שָׁקֵר תִּרְחֹק'...
'מְדַבֵּר שָׁקֵר תִּרְחֹק' כִּדִּי שְׂחִדְר בָּהֶם מְסַר
זֶה יַחַד עִם חֲלָב אִמָּם. פַּעַם תִּפְס אֶת בְּנוֹ
בְּאִמִּית דְּבַר שָׁקֵר, וְהִזָּה בְּצַעַר גָּדוֹל כָּל כֶּף,
לֹא נִתְקַרְרָה דַּעְתּוֹ עַד יִשָּׁב עָלָיו 'שְׂבָעָה' מֵרַב
צָעָרוֹ וּיְגוֹנוֹ, כְּמִי שֶׁהִשְׁתַּמֵּד רַחֲמָנָא לִיצְלָן...
הוּא הִזָּה מְחַנֵּף אֶת הַנְּעָרִים לְדַקְדָּק

בְּדַבְרֵיהֶם מֵאֵד מֵאֵד. יוֹם אֶחָד, כְּשִׁבְחוּן יַרְד
גָּשָׁם זְלַעְפוֹת, נִכְנְסוּ הַנְּעָרִים אֶל הַבַּיִת וּפְשְׁטוּ
אֶת מְעִילֵיהֶם הַרְטָבִים, שָׂאל אוֹתָם הַצָּדִיק
מִפְּנֵי מַה מְעִילֵיהֶם רְטָבִים כָּל כֶּף: "יִוָּרֵד
גָּשָׁם שׁוֹטֵף בַּחוּץ" - עָנוּ הַנְּעָרִים. פָּנָה אֵלֵיהֶם
הַצָּדִיק וְאָמַר: "לֹא יָפָה הַשְּׂבָתָה בְּנֵי חִבְיָבִי,
שֶׁהִלֵּא עֲתָה אַתֶּם בַּבַּיִת, וּמִנֵּין לָכֶם שְׂוֹרֵד
גָּשָׁם בַּחוּץ? עָלֵיכֶם לֹאמַר: 'כְּשֶׁהִינּוּ בַּחוּץ
יַרְד גָּשָׁם' - כֶּף יֵשׁ לְדַקְדָּק בְּאִמִּית הַאֲמֵת".

"מֵעוֹלָם לֹא הוֹצֵאתִי דְבַר שָׁקֵר מִפִּי"

סְלִידָה עֲמָקָה פִּתַּח רַבִּי יַעֲקֹב קְמִינְצָקִי
זַצ"ל מֵהַשָּׁקֵר בְּכָל אֲפֵן וְצוּרָה. בְּהַקְשֵׁר זֶה
- אֵין מַלִּים הוֹלְמוֹת יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר דְּבָרָיו שֶׁל
רַבֵּנוּ יוֹנָה בְּשַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה' (ש"ג): "נִתְחַיְבָנוּ
עַל גְּדָרֵי הָאֲמֵת כִּי הוּא מִסוּדֵי הַנְּפֶשׁ". עַל
כִּי עֲדוּתוֹ הָאִישִׁית - מִן הַרְגַע בּוֹ עַמַּד עַל
דַּעְתּוֹ לֹא הוֹצִיא מִפִּיו דְּבַר שָׁקֵר, גַּם כִּאֲשֶׁר
נִשְׂאָל מֵהוּ סוּד אַרְיִכוֹת יָמָיו, הִשָּׁיב לַעֲתִים
קְרוֹבוֹת: "מֵעוֹלָם לֹא אִמְרָתִי דְבַר שָׁקֵר".

בְּהִיוֹתוֹ יָלֵד בְּעִירַת הַלְדָּתוֹ, הָיוּ הַתּוֹשְׁבִים
הַנוֹצְרִים נוֹהֲגִים לְהַצִּית מְדוּרָה עֲנֻקִית שֶׁל
זָפַת בְּלִיל הַחֲגָא שְׁלָהֶם. הִמְלִימָה בְּתִלְמוּד
תּוֹרָה' הַתְּרָה בְּתִלְמִידָיו הַצָּעִירִים, וְאָסַר עֲלֵיהֶם
מִפְּרָשׁוֹת לְהַתְּבַוֵּן בְּמְדוּרָה. לְמַחְרַת אַחַר
בְּמִקְרָה יַעֲקֹב הַקָּטָן לָקוּם וּנְחַפּוֹ לְחִידָר,
הִמְלִימָה הִזָּה בְּטוּחַ שֶׁהָאֲחִיר נִבַּע מֵהַצָּפִיָּה
בְּמְדוּרָה בְּשַׁעַת מֵאֲחֲרַת אִמָּשׁ, יַעֲקֹב הַכְּחִישׁ

פְּרֻשֵׁי מִשְׁפָּטִים

בְּרִיָּה, אֶפֶיךָ לָהּ. אָמַר לִיָּה: אֵינִי לָךְ אֶמְרָא!
אָמַר לִיָּה: אֲנִי הוּא דְקָא אֶפֶיכֵנָא לָהּ. אָמַר
לִיָּה, הֵינֵנו דְקָא אֶמְרֵי אֵינְשֵׁי: דְנִפְיָא מִינְךָ
טַעֲמָא מִלְפָּךְ, אֲתָ לֹא תַעֲבִיד הָכִי, שְׁנֵאֲמַר:
לְמַדּוּ לְשׁוֹנָם דְּבַר שְׁקֵרָא.

(תְּרַגּוּם: אֲשֶׁתוֹ שֶׁל הָאֲמֹרָא רַב, הִיָּתָה
נוֹהֶגֶת לְצַעֲרוֹ, כְּשֶׁאָמַר לָהּ "בְּשָׁלִי לִי עֲדָשִׁים",
הִיָּתָה מְכִינָה תְּבִשִׁיל קִטְנִיּוֹת, כְּשֶׁבִקֵּשׁ קִטְנִיּוֹת
- הִיָּתָה מְכִינָה לוֹ עֲדָשִׁים. כְּאִשֶּׁר גָּדַל חִיָּא
בְּנוֹ שֶׁל רַב, מְצָא פְתָרוֹן לְעֵינָיו: כְּשֶׁבִקֵּשׁ רַב
לְאָכַל עֲדָשִׁים, הָיָה הַבֵּן מְשַׁנֶּה אֶת נֶסֶח הַבִּקְשָׁה
לְקִטְנִיּוֹת, כְּדֵי שְׂאֵמוֹ תִּכְיִן עֲדָשִׁים, וְכֵן לְהַפְּךָ.
רָאָה רַב שֶׁהֵנָּה בִקְשׁוֹתָיו נַעֲשׂוֹת בְּמִלּוּאָן, תָּמָה
וְאָמַר לְבָנוֹ "כְּנִרְאָה אֶמְרָא הִיָּתִיבָה אֶת דְּרָכֶיךָ",
אוּלָּם כְּשֶׁשָּׁמַע מִפִּי הַבֵּן שֶׁהוּא נוֹהֵג לְהַפְּךָ
אֶת הַדְּבָרִים, סָרַב לְמַעֲשָׂהוּ: פְּעָמִים שֶׁהַבֵּן
מְחַפֵּס אֶת אָבִיו, אֲנִי הָיָה לִי לַעֲשׂוֹת כֵּן,
בְּרַם אֲתָה אַל תַּעֲשֶׂה כֵּן, מִשׁוּם שְׁנֵאֲמַר:
(יִרְמִיָּה ט) 'לְמַדּוּ לְשׁוֹנָם דְּבַר שְׁקֵרָא'.

וְלִכְאוּרָה, הֲלֹא מִתָּר וְיֵשׁ אוֹמְרִים מְצֻנָּה
לְשַׁנּוֹת מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם, וּמִדּוּעַ מֵנַע רַב
מְבַנֵּן לְשַׁנּוֹת אֶת צְוִיּוֹ הַמְּקוֹרֵי לְמַעַן הַשְׁלוֹם
בֵּינוֹ לְבֵין אֲשֶׁתּוֹ?

מִיֵּשֶׁב הַמַּאֲרֵי: "וְאֵף עַל גַּב שְׂאֵמְרוּ מִתָּר
לְשַׁנּוֹת מִפְּנֵי הַשְׁלוֹם - דְּוָקָא בְּדָבָר שְׂאֵם אֵינּוּ
מְשַׁנֶּה נִפְיָא מִינֵיהּ חוֹרְבָה, אַבְל זֹו - הָיָה
יּוֹדֵעַ רַב לְעַבְרָה עַל פְּשָׁעָה וְלֹא הִקְפִּיד, לְכֵן
מוֹטֵב הָיָה לוֹ שֶׁתַּעֲמֹד בְּמִרְדָּה, מְשִׁירְגִיל חִיָּא
בְּנוֹ אֶת עֲצָמוֹ לְדָבָר שְׁקֵרִים", דְּהֵינּוּ שָׂרַב
לְרַב צְדָקוֹתוֹ לֹא הָיָה מְקַפֵּיד עַל אֲשֶׁתּוֹ וְלֹא
כָּא עֲמָה לְיַדֵּי מַחְלָקַת מִפְּנֵי זֶה, לְכֵן אֵין כָּאֵן
הֵתֵר שֶׁל שְׁנוּי מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם.

וְיֵשׁ מִן הָאֲחֵרוֹנִים שֶׁתְּרַצּוּ (שׁו"ת יד אליהו
ס"א) כִּי אֲכֵן הָיָה מִתָּר הַדְּבָר, אֵף וְדֵאֵי
שְׁטוֹב לְהַמְנִיעַ מִלּוֹמַר שְׁקֵרָא אֵף בְּהִתָּר, לְמַעַן
לֹא לְהַתְרַגֵּל בְּשְׁקֵרָא, וְלְכֵן הֵנִיא רַב לְבָנוֹ
מִלְּהַמְשִׁיךָ בְּמַעֲשָׂהוּ. וְכֵן כְּתִב בְּסִפְרֵי יָד
הַקְּטָנָה (דְּעוֹת י, ט): "וְאֵף שְׁכָבֵר הָיָה בְּדָבָר

לְשׁוֹ"ת פְּנֵי יְהוֹשֻׁעַ (ס"א פ"ד) וּבֵית אֶפְרַיִם (אה"ע
ס"א פ') שְׁצַדְדוּ אֵף הֵם בְּחִדּוּשׁ זֶה.

אֲמַנָּם לְדִינָא, וְדֵאֵי קִימָא לָן כְּדָבָרֵי
הָרֵאשׁוֹנִים תּוֹסְפוֹת וְהִרְמָ"ה, שְׂיֵשׁ אֲסוּר שְׁקֵרָא
גַּם בְּכִתִּיבָה. בְּפִרְט שְׂכָאֲמוֹר לְעִיל, מְכַלֵּל
אֲסוּר 'מְדַבֵּר שְׁקֵרָא תְּרַחֵק' הוּא לְגַרְם לְאַחֵרִים
לְשַׁקֵּר, כְּדָבָרֵי הַתְּנָא 'שְׂמָא מִתּוֹכְם יִלְמְדוּ
לְשַׁקֵּר' אֵף שְׂאֵין בְּזָה כָּלֵל דְּבּוּר. וּמְצִאֲנוּ
שְׁהַגְרָשׁ"ז אוֹיְעֵרְבָאךְ (הוֹבֵא בְּנִיב שְׁפִתִים כֻּלֵּל א'
אוֹת ד') תְּפִס סְבָרַת מוֹהֲרָן לְחַמְרָא, וְהָיָה מוֹרָה
וּבָא שְׁגָם בְּאַפְנִים הַמְתָּרִים בְּשַׁקֵּר מְצַד הַהִלְכָה,
עַדִּיף לַעֲשׂוֹת זֹאת לְכַתְּחִלָּה עַל יְדֵי כְּתִיבָה,
כְּדֵי לְהַקֵּל כְּמָה שְׂיִוְתֵר בְּדָבָר הַשְׁקֵרָא, עַל כָּל
פְּנִים לְדַעַת מוֹהֲרָן.

הֵתֵר הַשְּׁנוּי מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם

מִפְּרָסָם וְיִדּוּעַ, שֶׁהִתִּירוּ חַז"ל לְשַׁנּוֹת מִן
הָאֲמַת 'מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם' - וְיִסוּד הֵתֵר
בְּדָבָרֵי הַגְּמָרָא (יבמות סה, ב): אָמַר רַבִּי אֵילְעָא
מִשׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בְּר' שְׁמַעוֹן: מִתָּר לוֹ לְאָדָם
לְשַׁנּוֹת בְּדָבָר הַשְׁלוֹם, שְׁנֵאֲמַר: "אֶבִּיךָ צְנִיָּה
לְפָנֵי מוֹתוֹ לֹאמַר, כֹּה תֹאמְרוּ לְיוֹסֵף אֲנִי שְׂא
נָא פִּשְׁעֵי אֲחִיךָ וְחַטָּאתָם וְגו'" (וְיַעֲקֹב לֹא
צְנִיָּה, אֶלָּא הֵם שְׁנוּ מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם, רַש"י).
רַבִּי נִתָּן אוֹמַר: מְצֻנָּה לְשַׁנּוֹת מִפְּנֵי הַשְׁלוֹם,
שְׁנֵאֲמַר (ש"א טז, ב): "וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל אֵיךְ אֵלֶיךָ
וְשָׁמַע שְׂאוּל וְהִרְגָנִי, וַיֹּאמֶר ה' עֲגַלְתָּ בְּקֵר
תַּקַּח בְּיָדְךָ וְאִמְרַתְּ לְזַבַּח לַה' בָּאתִי" (הַקְּדוּשׁ
בְּרוּךְ הוּא צְנִיָּה לְשַׁנּוֹת). דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעְעָל
תְּנָא: גְּדוּל הַשְׁלוֹם, שְׂאֵף הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא
שְׁנָה בּוֹ, דְּמַעֲיָקְרָא כְּתִיב: 'וַאֲדֹנֵי זֶקֶן, וְלִבְסוּף
כְּתִיב: 'וְאֵנִי זֶקֶן'.

עַל דִּין זֶה, שֶׁהִתִּירוּ חֲכָמִים לּוֹמַר שְׁקֵרָא
מִפְּנֵי הַשְׁלוֹם, וְיֵשׁ אוֹמְרִים שְׂאֵף מְצֻנָּה בְּדָבָר
- הַקְּשׁוֹ רַבּוֹתֵינוּ רֵאשׁוֹנִים וְאַחֲרוֹנִים קְשִׁיָּא
גְּדוּלָה מְדַבְּרֵי הַגְּמָרָא לְעִיל מְנִיָּה (שם סג, א):
רַב הָוָה קָא מְצַעֲרָא לִיָּה דְּבִיתָהּ, כִּי אָמַר
לָהּ עֲבִידִי לִי טְלוּפְחִי - עֲבָדָא לִיָּה חִימְצִי,
חִימְצִי - עֲבָדָא לִיָּה טְלוּפְחִי. כִּי גָדַל חִיָּא

פְּרֻשֵׁת מִשְׁפָּטִים

עיון לדעת מהרש"ל הלא לא התר לשנות
אלא באקראי?

ותרצו אחרוני זמננו (עי' ניב שפתים סי' ד'
אות ג' ומשנת ישראל פרק ה' ענף ב') ששהגדרה
של 'רגילות' ו'אקראי' אינה נקבעת לפי כמות
הפעמים בהם אדם אומר את השקר. אלא
יש לדייק לשון המהרש"ל 'אבל שליחות שבין
אביו לאמו וכו'', דהינו בשונה מאהרן הכהן
שהיה משנה בהרבה מקרים בודדים שלכל
אחד אין קשר ושיבות עם חברו, אצל חזא
בן רב - הטל תפקיד להעביר צווי אביו לאמו
- וכדי להצליח בתפקידו ורצונו של אביו
יתבצע, היה מכרח להתבסס על שקר, תפקיד
מתמשך שכל פלו מבסס על שקר, הרי הוא
בגדר של 'רגילות', ויש בזה חשש של 'למדו
לשונם דבר שקר'.

תרוץ נוסף אפשר לתרץ על פי דברי הגאון
רבי מאיר יחיאל מאוסטרובצה זצ"ל (מאיר
עיני חכמים ח"ג עמ' רי"ד), אשר כותב באחד
ממכתביו, שודאי לא היה אהרן הכהן משקר
ואפילו לא משנה מפני השלום, אלא כידוע
נשמות ישראל - ממקור אחד הן, ומאחדות
ומקשרות אחת אל רעותה ללא שום הפסק
ויפרוד, וכל מה שמעכב ומפריד ביניהם -
זהו הגוף והנפש הבהמית. [ולכן בעבר כאשר
שני אנשים היו כורתים ברית, היו נוטלים
בהמה ומבתרים אותה (עי' בראשית טו, י), לאמר
הרי אנו מבטלים את כל הנפש הבהמית
וממילא נשמותינו מתקשרות זו עם זו].

מעשה אהרן הכהן, שהשכיל בעבודת ה'
שלו לבטל את כל כחות הגוף הגשמי -
כאשר נפגש עם היהודי בעל המריבה, היו
נשמותיהם מתחברות ומתדבקות מיד בקשר
אמיץ, עד כדי שנשמת אותו יהודי היתה
מקבלת מנשמת אהרן מדה גדושה של מדת
'רודף שלום', ואכן היה באמת מטרה על
לבו קורע בגדיו ואומר 'אני הוא שפרכתני',
וכך גם היהודי השני, ומתוך כך היו משלימים

קיום מצוה וגם שלום, הלא לא אמר רב
לחיא בריה 'אבל לך אסור' אלא 'לא תעביד
הכי', והפונה וכו' אתה שהתחכמת בדבר
מפני המצוה והשלום, לא על זה הדרך היה
לך להתחכם, כי אם על דרך אחרת, בענין
שלא תשקר, כי אחר כך אף שלא במקום
מצוה ושלום גם כן תדבר שקר".

ונכן העיד על עצמו הגאון רבי שמואל
ערנפלד זצ"ל נכד ה'חתם סופר' ובעל 'חתן
סופר' (שו"ת חתן סופר השלמות שבטו"ס): "הגם
שאמרו חכמינו ז"ל 'מתר לשנות מפני דרכי
שלום' - עם כל זה מעולם לא שניתי בדבורי,
משום שלא להרגיל עצמי לדבר שקר חלילה".

לשנות 'מפני השלום' בדרך קבע - דרכו
של אהרן הכהן

והגאון מהרש"ל ב'ים של שלמה' תרץ:
"ונראה דוקא דבר שהוא באקראי אבל שליחות
שהוא בין אביו לאמו לא ישנה אפילו במשנה
מפני השלום", בפשטות פונתו לומר שלא
נאמר התר שנוי מפני 'דרכי שלום' אלא
באקראי בעלמא, ואין להפך זאת לרגילות.

וידועה קשית העולם על יסוד המהרש"ל
מהמספר ב'אבות דרבי נתן' (פרק י"ב): "הוי
מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום.
אוהב את הבריות ומקרבן לתורה - שני בני
אדם שעשו מריבה זה עם זה. הלך אהרן
וישב אצל אחד מהן, אומר לו: בני ראה
חברך מה שהוא עושה, מטרה על לבו וקורע
את בגדיו וחונק את עצמו, ואומר: היאך
אשא עיני ואראה חברי, בושתי הימנו שאני
הוא שפרכתני. ואחרי כן הולך אל חברו,
אומר לו: בני ראה חברך מהו עושה, מטריף
על לבו וקורע בגדיו... וכשפוגעין זה בזה
גופפין ונושקין זה את זה, לכך נאמר 'ויבכו
את אהרן שלשים יום כל בית ישראל'".

ולכאורה משמע שאהרן היה רגיל לשנות
בדבור, כדי להשכין שלום בעם ישראל, וצריך

פְּרִשְׁת מִשְׁפָּטִים

כְּשֶׁשָּׁמַע זֹאת רַב - מָנַע אוֹתוֹ מִכָּף, כִּי גַם אִם אוֹמֵר כֵּן בְּלִשׁוֹן שְׁעֵבֶר, הַכּוֹנֵה בְּזֶה לְשִׁקֵּר עַל עֲנָן הָעֵתִיד 'עֲשֵׂי כָף וְכָף', וְאִסּוּרָא אִיכָא.

אוּלָם מְדַבְּרֵי הַרְמַב"ם מְשַׁמַּע שְׁמִפְנֵי דְרַכֵּי שְׁלוֹם הַתֵּר שְׁקֵר אָף לְעֵתִיד. וְנִקְדִּים לְשׁוֹן הַגְּמָרָא דְכָבָא מְצִיעָא (כג, ב): "אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: בְּהֵנִי תֵּלֵת מִיְלֵי עֲבִידֵי רַבָּנָן דְּמִשְׁנֵי בְּמַלְיֵיהוּ: בְּמַסְכַּת, וּבְפּוּרְיָא, וּבְאוּשְׁפִיזָא", וּפְרַשׁ רַש"י: בְּמַסְכַּת - יֵשׁ בְּיַדְךָ מַסְכַּת פְּלוּנֵי סְדוּרָה בְּגִירָסָא אוֹ לָאו, וְאָף עַל גַּב שְׁסוּרָה הִיא לוֹ - יֹאמֵר לוֹ לָאו, וּמִדַּת עֲנָנָה הִיא. בְּפּוּרְיָא - שְׁמִשְׁתָּ מִטְּתָד, יֹאמֵר לָאו, מִדַּת צְנִיעוּת הוּא. בְּאוּשְׁפִיזָא - שְׁאֵלוּהוּ עַל אוּשְׁפִיזוֹ אִם קָבְלוּ בְּסִבָּר פְּנִים יְפוֹת, וְאָמַר לָאו - מִדָּה טוֹבָה הִיא, כְּדִי שְׁלֵא יִקְפְּצוּ בוֹ בְּנֵי אָדָם שְׁאִינָן מְהַגְנִין לְבֵיא תְּמִיד עֲלֵיו, וְיִכְלוּ אֶת מְמוֹנֵו. עַד כָּאן. וְהֵנָּה, הָאֲפֵן שְׁפָרַשׁ רַש"י 'בְּפּוּרְיָא' וְ'בְּאוּשְׁפִיזָא' - הֵם אֲכָן דְּבָרִים לְשְׁעֵבֶר. וּמָה שְׁפָרַשׁ 'בְּמַסְכַּת', אֲפִילוּ שֶׁהוּא דְבַר הַהוֹנָה, כְּתִב הַגְּרָ"ח פְּלֶאגִ'י בְּשׁו"ת לֵב חַיִּים (שם) שְׁמִדַּת עֲנָנָה שְׁאִנִּי שֶׁהִיא עֲדִיפָה עַל דְּרַכֵּי שְׁלוֹם, וְהַתֵּר לְשִׁקֵּר אָף בְּדַבְּרֵי הַהוֹנָה.

אוּלָם הָאֲפֵן בוֹ בְּאֵר הַרְמַב"ם אֶת ג' דְּבָרִים אֵלוֹ - אֵינּוּ עוֹלָה בְּקִנְיָה אֶחָד עִם שִׁיטַת סִפְרֵי חֲסִידִים, וְזוֹ לְשׁוֹנוֹ (גוֹיְלָה וּאֲבָרָה יד, יג): "כִּי־צַד? הִיָּה עוֹסֵק בְּמַסְכַּת נְדָה, וְאָמַר בְּמַקְנָאוֹת אֲנִי שׁוֹנָה, כְּדִי שְׁלֵא יִשְׁאַלוּ אוֹתוֹ שְׁאֵלוֹת בְּעֲנָן נְדָה (כְּדִי שְׁלֵא יִתְבַּיֵּשׁ אִם אֵינּוּ יוֹדַע לְהַשִּׁיב, לְחַם מִשְׁנָה) וְכו', אוֹ שְׁנַתְּאַרְח אֲצֵל שְׁמַעוֹן וְאָמַר אֲצֵל רְאוּבֵן אֲנִי מִתְּאַרְח כְּדִי שְׁלֵא יִטְרִיחוּ עַל זֶה שְׁנַתְּאַרְח אֲצֵלוֹ". נִמְצָא לְפָרוּשׁוֹ מְדַבְּרֵי בְּדַבְּרֵי הַהוֹנָה, שְׁעוֹסֵק כְּרַנַּע בְּאוֹתָהּ מַסְכַּת וְאָמַר בְּמַסְכַּת אַחֲרַת אֲנִי עוֹסֵק, וְכֵן מִתְּאַרְח כְּרַנַּע אֲצֵל שְׁמַעוֹן וְאָמַר אֲצֵל רְאוּבֵן, וְאָף עַל פִּי כֵן מִתֵּר לְשִׁקֵּר מִפְּנֵי דְרַכֵּי שְׁלוֹם.

וְאָכֵן הָאֵלֶּיָה רַבָּה, הַגְּרָ"ח פְּלֶאגִ'י (שם) וְהַגְּאוֹן רַבֵּי יוֹסֵף חַיִּים זצ"ל בְּשׁו"ת רַב פְּעָלִים

אֶחָד עִם הַשְּׁנִי, וּמְגַפְפִין וְנוֹשְׁקִין זֶה אֶת זֶה בְּאֵהָבָה וּבְחַבְבָּה.

[וּבְזֶה בְּאֵר מְאֵר הַפְּסוּק (במדבר טו, א) 'וַיִּקַּח קִרְח בֶּן יִצְהָר בֶּן קֵהֵת בֶּן לִוִי וּגו', וּבִתְרַגוּם שֵׁם פֶּרֶשׁ 'וַיִּקַּח קִרְח' - 'וְאִתְּפִלִּיג קִרְח', וּמָה הַכּוֹנֵה בְּזֶה? אֵלֶּא אִם קִרְח לֹא הִיָּה מְגַבִּיר אֶת מַחְצַת הַגּוֹף וְהַנְּפֶשׁ הַבְּהֵמִית, אֲזִי הִיָּתָה מִתְּקַשְׁרַת נִשְׁמַתוֹ לְנִשְׁמַת אֲהֵרֹן, וְאָף הוּא הִיָּה מְקַבֵּל מִמֶּנּוּ מִדָּה גְּדוּשָׁה שֶׁל בְּחִינַת 'פֶּהֶן גְּדוּל', וְלֹא מְרַגֵּשׁ שְׁחָסֵר לוֹ מִשְׁהוּ. אֲבָל בְּסִבַּת 'וְאִתְּפִלִּיג קִרְח', שֶׁהַבְּדִיל עֲצָמוֹ בְּמַחְשָׁבוֹת גְּשָׁמִיּוֹת שֶׁל גְּדֻלָּה וְכְבוֹד, אֲזִי לֹא זָכָה לְהַתְּקַשְׁרוֹת נִשְׁמַתוֹ עִם נִשְׁמַת אֲהֵרֹן, וְכַפֶּעַל יוֹצֵא מִכָּף הַרְגִּישׁ חֲסָרוֹן בְּנִפְשׁוֹ, וְדַרְשׁ לְעֲצָמוֹ כְּהֵנָּה גְּדוּלָּה.]

שְׁנוֹי 'מִפְּנֵי הַשְּׁלוֹם' בְּדַבְּרֵי הַהוֹנָה וְהָעֵתִיד

וְהַגְּרָ"ח פְּלֶאגִ'י בְּשׁו"ת לֵב חַיִּים (סימן ה') פֶּלְפֵּל רְבוּת בְּזֶה, וְכִתְבֵי שְׁמִכַח הַקְּשִׁיָּה הַנ"ל הַעֲלָה לְחַדֵּשׁ בְּסִפְרֵי חֲסִידִים' (אוֹת תכ"ו) שְׁכָל הַתֵּר שְׁנוֹי 'מִפְּנֵי דְרַכֵּי שְׁלוֹם' הוּא רַק בְּדַבְּרֵי לְשְׁעֵבֶר, וְלֹא בְּדַבְּרֵי הַהוֹנָה וְהָעֵתִיד, וְזוֹ לְשׁוֹן סִפְרֵי חֲסִידִים: "וְדַע אָף עַל פִּי שְׁאֲמָרוֹ 'מִתֵּר לְשִׁנּוֹת בְּדַבְּרֵי שְׁלוֹם' - אִם יְבוֹא נִכְרִי אוֹ יְהוּדִי וְיֹאמֵר לְאָדָם תִּלְוָה לִי מַעוֹת, וְאֵינּוּ מְלֻוָּה לוֹ בְּרַצוֹן, כִּי יֵרָא פֶּן לֹא יִפְרַע לוֹ, אֵינּוּ יָכוֹל לֹמַר לוֹ 'אֵין לִי', כִּי מָה שֶׁהַתֵּר לְשִׁנּוֹת מִפְּנֵי דְרַכֵּי שְׁלוֹם, זֶהוּ בְּשִׁכְבְּר עֵבֶר הַדְּבָר".

וּלְפִי זֶה מִיִּשְׁבַּת הַקְּשִׁיָּה, כִּי כָּאֵן הַשְּׁקֵר הוּא בִּיחָס לְדַבְּרֵי הַהוֹנָה וְהָעֵתִיד, שֶׁהֵלֵא לְפִי צוּרֵי רַב - עַל אֲשֶׁתוֹ לְעֲשׂוֹת חִימְצִי, וְחִצָּא בְּנוֹ שְׁנָה וְאָמַר לָהּ בְּשֵׁם רַב שְׁעֲלִיָּה לְעֲשׂוֹת טְלוּפְחִי, עַל כֵּן אֲסוּר הַדְּבָר. אֲמָנָם בְּתַחֲלָה חִצָּא עֲצָמוֹ לֹא נִזְהַר בְּזֶה, שְׁלֵא עָלָה עַל דַּעְתוֹ לְחַלֵּק בֵּין לְשְׁעֵבֶר וּלְהַבָּא. אִי נְמִי, יַדַּע חִלּוּק זֶה - רַק נִתְחַכֵּם לְעֲשׂוֹת בְּדַרְךְ הַתֵּר, שֶׁהִיָּה אוֹמֵר בְּלִשׁוֹן לְשְׁעֵבֶר "אֲבָא אָמַר שְׁתַּעֲשִׂי כָף וְכָף", נִמְצָא שֶׁהוּא מְשַׁנֵּה בְּדַבְּרֵי שְׁעֵבֶר. אוּלָם

פְּרֻשֵׁי מִשְׁפָּטִים

הַשָּׁמַיִם יִסְעֶוּהוּ לְצַלַח אֶת כָּל הַמְּכַשׁוּלִים, לְהַחְזִיק בְּתַמָּתוֹ וְלֹא לְהַפְסִיד מִכֶּךָ כִּמְלֵא נִימָה.

וְכִךְ כִּאֲשֶׁר בָּא לִפְנֵי הַחֲזוֹן אִישׁ יְהוּדִי, שָׁנֹזֵק לְבַקֵּשׁ הַתֵּר לְהִצְהִיר הַצְּהָרָה לֹא אֲמַתִּית, כְּדִי לְהַשִּׁיג מֵאִיזָה מוֹסֵד מְסִיִּם תְּמִיכָה פְּסִית, פִּי לֹא זֶה לֹא יוּכַל לְהַתְקִים. אָמַר לוֹ ה' חֲזוֹן אִישׁ: "הַמְּקַבֵּל עָלָיו לְעֵבֵר אֶת הַחַיִּים עִם מִדַּת הָאֲמֶת - יִסְעֶוּהוּ מִן הַשָּׁמַיִם וְיַעֲבֹר..."

אָדָם שֶׁכָּל חַיָּיו מִחְזִיק בְּמִדַּת הָאֲמֶת - יֵשׁ לוֹ הַכֹּחַ לְהִתְגַּבֵּר עַל כָּל הַמְּכַשׁוּלִים וְהַנְּסִיווֹת, גַּם בְּתַחֲנוּת הַכִּי קָשׁוֹת מִבְּחִינַת רוּחַ הַיְּהוּדִי. וְכִךְ בְּאֵר הָאֲדָמוֹר בְּעַל חֲדוּשֵׁי הַרִ"ם מְגוֹר אֶת לְשׁוֹן הַפְּסוּק (בְּרֵאשִׁית מו, כח): "וַיַּחֲזִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם", 'יַעֲקֹב' - מְרַמֵּז עַל מִדַּת הָאֲמֶת, 'תַּתֵּן אֲמֶת לְיַעֲקֹב', 'מִצְרַיִם' - מְלִשׁוֹן מִצְרַיִם, פְּרוּשׁ: עַל יְדֵי הָאֲמֶת בְּחִינַת יַעֲקֹב אֲפָשָׁר לְצַלַח וְלַעֲבֹר אֶת כָּל הַמְּצָרִים וְהַמְּעַצְרוּרִים.

הַתְּאֻמָּצוֹת וְטִרְחָה לְמַעַן הָאֲמֶת

קָר עָזוּ שָׁרָר בַּחוּץ אוֹתוֹ לֵיל שַׁבָּת, גִּשְׁם זִלְעָפוֹת מְלִיזָה בְּסוּפּוֹת רַעְמִים נִתְּן בְּכָל עֵז, שְׁכוֹנַת 'מִשְׁכַּנּוֹת יִשְׂרָאֵל' - בֵּה הַתְּגוֹרָר הַצַּדִּיק רַבִּי אֲרִיָּה לִוִּין וְצ"ל - הִיָּתָה שְׁרוּיָה בְּעֵלְטָה מַחְלֻטָּה, וְנִפְּשׁ חַיָּה לֹא נִרְאָתָה בְּרַחוּב.

לְאַחַר חֲצוֹת נִשְׁמָעוּ נְקִישׁוֹת בְּדִלְתוֹ שֶׁל רַבִּי אֲרִיָּה, רַבִּי אֲרִיָּה פָּתַח וְרָאָה אָדָם רָטֵב עַד לְשֵׁד עֲצוּמוֹתָיו, לְאַחַר שֶׁהִכְנִיסוֹ לְבֵית וְכַבְדּוֹ בְּכּוֹס תֵּה מִהַבִּיל, פָּתַח הֵלָּה וְאָמַר: "רַבִּי! אֲשֶׁתִּי ל"ע חוֹלַת נֶפֶשׁ, לִפְנֵי כְּשַׁעָה נִטְרָפָה עָלֶיךָ דַּעֲתָה, וְהִיא מְסֻרָבַת בְּכָל תַּקְוָה לְלָכַת לְאַשְׁפּוּז בֵּית הַחוֹלִים, עַד שֶׁלֹּא תִקְבַּל אֶת הַסְּמִתָּה. לָכֵן צַעֲדֵתִי אֵלֶיךָ מִשְׁכוֹנַת קֶטְמוֹן הַרְחוֹקָה בְּכִדִי לְהַנִּיחַ אֶת דַּעֲתָה בְּדַבְרִי."

אָמַר לוֹ רַבִּי אֲרִיָּה: "לֵךְ אָמַר לְזוּגְתֶךָ שֶׁהִנְנִי מְצוּנָה עָלֶיךָ לְלָכַת לְבֵית הַחוֹלִים, וּמִבְּרַךְ אֲנִי אוֹתָהּ בְּכִרְפַת הַחֲלָמָה מְהִירָה" - "הַצְּלֵת"

(ח"ג חו"מ א') נִקְטוּ דְהַרְמַב"ם פְּלִיג בְּנָה עַל סֵפֶר חֲסִידִים.

'כְּדִי לְהַמְנוֹעַ מִדַּבֵּר שְׂקָר'

סֵפֶר רֵאשׁ יְשִׁיבַת פּוֹנִיבּוֹז הַגָּאוֹן רַבִּי שְׁלֹמֹה יוֹסֵף בְּהַנְמֵן וְצ"ל: "בַּעַת לְמַדִּי בִישִׁיבַת רֵאדִין, הוֹפִיעַ לְפָתַע בְּאֶחָד הַלֵּילוֹת ה' חֶפְץ חַיִּים' בְּהִיכַל הַיְשִׁיבָה, וְחִפֵּשׁ אוֹתִי. כִּאֲשֶׁר הִזְדַּמְנַתִּי לִפְנֵיו, סֵפֶר לִי שֶׁהוּא מְכַר קֶצֶת סְפָרִים וְיֵשׁ לוֹ כֶּסֶף בְּבֵית, וְהִנֵּה כְּרִגִיל בָּאִים אֵלָיו יְהוּדִים לְבַקֵּשׁ הַלְוָאת גַּמ"ח, וּבְהִיּוֹת שְׂאִינוֹ חַיֵּב לְהַלוֹת לְמִי שְׂאִינָנוּ בְּטוֹחַ שִׁפְרַע אֶת חוּבוֹ, הוּא מְטַבֵּס עֲצָה שְׁלֹא יִהְיֶה נֶאֱלָץ לְהַגִּיד שְׂאִין לוֹ כֶּסֶף וְיִכְשַׁל בְּדַבְרֵי שְׂקָר, וְלָכֵן בְּרִצּוֹנוֹ לְהַקְנוֹת לִי אֶת כָּל כֶּסֶפוֹ עַל יְדֵי קִנְיַן סוּדָר בְּמִתְנָה עַל מְנַת לְהַחְזִיר, וְכִךְ יוּכַל לִזְמַר בְּבִטְחָה 'אִין לִי כֶּסֶף'. כִּאֲשֶׁר הַעֲרַתִּי לוֹ שֶׁהִלְכָה הִיא שְׂאִין מְטַבֵּעַ נִקְנָה בְּחִלְפִין' - חֲזוֹר לְבֵיתוֹ וְהַקְנָה לִי אֶת הַכֶּסֶף בְּקִנְיַן גְּמוּר כְּדִי לְהַמְנוֹעַ מִדַּבְרֵי שְׂקָר."

[הַעֲרָה: מִמַּעֲשֵׂה זֶה אָנוּ לְמַדִּים שְׁלֹא הַתִּיר ה' חֶפְץ חַיִּים' לְעַצְמוֹ לִזְמַר 'אִין לִי כֶּסֶף' מִכַּח הַהַתֵּר לְשַׁנּוֹת מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם, וְזֹאת לֵב סְבוֹת אֲפִשְׁרִיּוֹת; אוֹ שֶׁלְרַב חֲסִידוֹתוֹ לֹא הִיָּה מְשֻׁנָּה (בְּמִדַּת הָאֲפִשְׁר) מִפְּנֵי הַשְׁלוֹם, בְּכִדִי שְׁלֹא לְהַתְרַגֵּל לִזְמַר שְׂקָר, כִּפִּי שֶׁהַבְּאִנוּ לְעֵיל מִשׁוֹת יָד אֵלֶיהוּ וְסֵפֶר 'יָד הַקְּטָנָה', וְהַעֲדִיף לְמַצָּא דְרָף מְרוּחַת שְׂאִין בֵּה שְׂקָר כָּלֵל וּכְלָל, אוֹ דְסִבִּירָא לִיָּה כְּדַעַת סֵפֶר חֲסִידִים הַנִּזְ"ל שְׂאִסוֹר לְשַׁנּוֹת בְּדַבְרֵי שֶׁהוּא הוֹנָה, וְרַק בְּסִפּוֹר דְלִשְׁעֵבֶר מִתָּר.]

לְהַחְזִיק כָּל חַיָּיו בְּמִדַּת הָאֲמֶת

לְהַחְזִיק עַד הַקְּצָה הָאֲחֵרוֹן בְּמִדַּת הָאֲמֶת - אִין זֶה מִן הַדְּבָרִים הַקְּלִים, פְּעַמִּים אָדָם כִּמְעַט בְּטוֹחַ שְׂאִם לֹא יִשְׁנָה מְדַבּוּרוֹ, מִי יוֹדֵעַ לְאֵלוֹ הַפְּסוּדִים יִגִּיעַ. אָבֵל עָלָיו לִידַע שֶׁהַמְּקַבֵּל עַל עַצְמוֹ לְהִיּוֹת דוֹבֵר אֲמֶת - מְבַטֵּחַ לוֹ שְׁמֵן

פְּרִשְׁת מִשְׁפָּטִים

הַחֲסִידִים אוֹמְרִים "אַמֶּת מֵאַרְץ תִּצְמַח", 'אַרְץ' עוֹלָה בְּגִימְטְרִיָּה 'קִיאָצֵק', לֵאמֹר מִקּוֹצֵק תֵּאִיר הַאֲמֶת עַל הָעוֹלָם כְּלוֹ. שְׂאֵל פֶּעַם הָאֲדָמוֹר מִקּוֹצֵק אֶת תִּלְמִידוֹ בְּעַל 'חֲדוּשֵׁי הַרִי"ם' "כִּתִּיב 'אַמֶּת מֵאַרְץ תִּצְמַח', נִשְׁאַלְת הַשְּׂאֵלָה מֵה צְרִיף לְזַרְע בְּאַרְץ כְּדֵי שֶׁתִּצְמַח הַאֲמֶת...?" עֲנָה הַתִּלְמִיד עַל אֶתֶר: "רַק אִם נִקְבֵּר אֶת הַשֶּׁקֶר עִמָּךְ בְּאַדְמָה - אֲזִי תִצְמַח וְתִפְרַח הַאֲמֶת...".

ה' יִזְכְּנוּ לִהְיוֹת מִהַקּוֹבְרִים אֶת הַשֶּׁקֶר וּמִתְרַחֲקִים מִמֶּנּוּ, וְכֵן - נִזְכֶּה לְאַחֵז בְּמִדַּת הַאֲמֶת, וְיִתְקַיֵּם בְּנוֹ מִקְרָא שְׁכָתוֹב "קְרוֹב ה' לְכָל קִרְאָיו לְכָל אֲשֶׁר יִקְרָאֵהוּ בְּאֲמֶת", שֶׁהֵלֵא ה' אֲמֶת, שְׁמוֹ אֲמֶת וְחֹתְמוֹ אֲמֶת - וּבִדְאִי אֵין שִׁיף דְּבִקוֹת בּוֹ יִתְפָּרֵף אֲלֵא הָאוֹחֲזִים בְּמִדַּת הַאֲמֶת. וְנִזְכֶּה לְגַאֲלָה שְׁלָמָה בְּמַהְרָה בְּיַמֵּינוּ אָמֵן.

אוֹתֵי רַבִּי, אֶעֱשֶׂה זֹאת מִיָּד! - יֵצֵא הָאִישׁ מִן הַבַּיִת וְנַעֲלֵם בַּחֲשֻׁכָה.

לְמַחֲרָת, סִפֵּר רַבִּי אַרְיֵה לוֹיִן לְמִקְרָבָיו אֶת שְׂאֵרֵי בְּלִיל אֶמֶשׁ, וְהִפְטִיר: "לְמוֹד גְּדוֹל לְמַדְתִּי אוֹתָהּ שְׁעָה מְאוֹתוֹ יְהוּדֵי דוּאַב, הֵלֵא קַל הָיָה יוֹתֵר לְצֵאת מִן הַבַּיִת לְזִמְנָה מֵה, לְשׁוֹב עַל עֲקֻבוֹתָיו וְלוֹמַר לְאַשְׁתּוֹ 'רַבִּי אַרְיֵה מִצְוֶה עָלַיךְ...'; וְלָמָּה לוֹ לְלַכֵּת בְּגִשְׁם שׁוֹטֵף מְשֻׁכְּוֹנָת 'קִטְמוֹן' הִרְחוֹקָה עַד אֵלַי? אֲלֵא וְדֵאִי שְׂאֵם לֹא הָיָה מְגִיעַ עַד אֵלַי, יְהִיָּה זֶה שֶׁקֶר, וְאַסוּר לְשֶׁקֶר... הַרִי לָךְ שְׂאֵפִילוֹ בְּמִצְוֹת הַעֲתִים - יֵשׁ לְהִתְאַמֵּץ וּבְלִבְד שְׂלֵא לְהוֹצִיא שֶׁקֶר מִן הַפֶּה".

הָאֲדָמוֹר מִקּוֹצֵק - הָיָה יְדוּעַ וּמְפָרְסֵם כְּאִישׁ אֲמֶת שְׂאִין לְמַעֲלָה מִמֶּנּוּ, עַד כְּדֵי שֶׁהִיוּ

לה"ו בינ"ו עמ"י עש"ו

בשזורה טובה לאנחבי התורה ולומדיה

בסיעתא דשמיא יצא לאור עולם סדרת הספרים

"אשיחה בהקיד"

על פרשיות השבוע באגדה

מתוך סדרת הספרים אשיחה בהקיד באגדה ובהלכה

מהרב אורן נזרית שליט"א

הספרים מעוטרים בהסכמת גדולי הדור שליט"א
מלאים בהלכות בקניני תורה ובדרכים לעבודת ה' יתברך
משולבים בסיפורים על גדולי ישראל ודרך עבודתם

וכעת מבקשים לזכות את הציבור הקדוש
לסייע ולהיות שותף

להשלים את סדרת הספרים בהלכה לזיכוי הרבים
וזכות לימוד התורה וזיכוי הרבים תגן בעדכם
ניתן להקדיש פרשיות
לברכה והצלחה ולעילוי נשמת וכיו"ב

052-7627427 תשוד .ש.א

לקבלת גיליונות אלו חינם
יש לשלוח בקשה למייל:
toraoren@gmail.com

לפרטים ניתן ליצור קשר בטל: 0506491414, 0509013000